

vakblad voor
informatieprofessionals

**Medisch IP'er
namens VWS**

Een interview met
Marlies Schijven

**GLAM openen
digitale deuren**

Waar krijgen ze
mee te maken?

Corona-onderzoek

Impact pandemie
op bibliotheken
(inter)nationaal

Minecraft-bieb

Veilig thuis voor
vrije informatie

2020 | 06

GELOOF JE
EIGEN OGEN NIET
OVER DEEP-
FAKES, COMLOT-
THEORIE EN
NEP-
INFORMATIE

COLOFON

IP is samen met Informatie-Professional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (24ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl.

redactie

Marjo Bakker, Maarten Brinkerink,
Wilbert Helmus, Dafne Jansen,
Vincent M.A. Janssen,
Evelien de Jonge, Leen Liefsoens,
Cindy Lammers (hoofdredacteur),
Matthijs van Otegem, Mirjam
Raaphorst, Vincent Robijn,
Eric Sieverts en Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers
aan dit nummer

Jos Damen, Marieke van Delft,
Jarno Duursma, Rob Feenstra,
Frank Huysmans, Niall MacKellar,
Marjolein Oomes, Anna
Rademakers, Rosemarie
van der Veen-Oei

abonnements

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
InformatieProfessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren
in blad of op de site:
Rajin Roopram, e-mail
rajin.roopram@kbenp.nl,
tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

08

Gamebieb voor vrije info

Reporters Without Borders heeft met een bibliotheek in Minecraft een veilige haven gebouwd voor vrije informatie. Met intussen 230 oorspronkelijk gecensureerde werken.

10

Zorg(en) en technologie

Marlies Schijven is aangesteld als chieft medical information officer bij het ministerie van VWS. Wat behelst deze job? En hoe ziet zij de techontwikkelingen in de zorg? Een interview.

15

GLAM, Wiki en
publieksbereik

Nederlandse GLAM-instellingen willen zich graag digitaal openstellen. Wat komt daarbij kijken? Deel 1 in een serie van zes: het bereiken van een miljoenenpubliek.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld

Informatie helpt
neushoorns

09

IP Lingo

Block list

19

Column

(On)waarheid
kun je niet
communiceren

26

Juridische
kwesties

Portretrecht
nader bekeken

27

Uitgelezen

Studie-
en leesvoer
voor IP'ers

16

Het gevaar van deepfakes

Deepfakes worden steeds geavanceerder en zijn koren op de molen van verspreiders van nepinformatie en complottheorieën. Jarno Duursma dook er dieper in.

20

Impact corona onderzocht

De KB voerde twee onderzoeken uit naar de coronagevolgen voor nationale bibliotheken wereldwijd en openbare bibliotheken in Nederland. De eerste resultaten.

28

Harry Potter tussen de boeken

Oscar de Wit bracht zijn tweede fotoboek uit van 5 bijzonderste historische bibliotheken in Nederland. Een kleine impressie.

GEZOND VERSTAND

'My desire to be well-informed is currently at odds with my desire to remain sane', zag ik onlangs iemand verzuchten op een sociaal medium. Op metaniveau is informatie, in deze informatiemaatschappij waarin we hyperverbonden zijn, een thema van jewelste. Want hoe goed het ook is om *well-informed* te zijn en op basis daarvan een gefundeerde mening te vormen, de keerzijde is dat je door het dichte infobos de bomen niet meer ziet. Dat je facts niet meer van fake kunt onderscheiden. Of dat die informatie voor snode plannen wordt aangewend. We hebben er dagelijks mee te maken.

Ik ben opgeleid als journalist. Op het randje van de overgang naar de computer toog ik nog naar de academie met een typemachine – een elektrische dat wel. Het onafscheidelijke duo hoor en wederhoor werd erin gebeiteld, hoe hard je kop ook was. Feiten waren *king*.

De computer en internet hebben dit speelveld volledig veranderd. Misinformatie ligt op de loer, de afweging tussen waar en onwaar is steeds lastiger te maken. Een verschijnsel als deepfake maakt het er niet beter op. Complotbedenkers varen er wel bij. Op meerdere plekken is erover te lezen in deze *IP*. De ontwikkelingen sijpe-len natuurlijk ook door naar de meer praktische hoeken van het informatie-professionalsvak. Verstand op gezond, ogen en oren open, dat lijkt vooralsnog het devies.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

31

KB Onderzoekskroniek

Oude Librije gaat digitaal

32

Verenigingen

Beroepsverenigingsnieuws

34

Lifehacking

Tekst linken op een webpagina

35

Favorieten

Niall MacKellar

INFORMATIE ZOEKT STROPER

Technologie en data inzetten om neushoorns te beschermen tegen stropers, als een paar 'extra ogen en oren'. In Zuid-Afrika deden NTT en Cisco het al met succes. Onlangs werden daar de neushoorns in Noord-Kenia aan toegevoegd. Met het zogeheten Connected Conservations-programma kunnen rangers dankzij aaneengeschaalde draadloze technologie het hele reservaat overzien en snel op verdachte activiteiten in een bepaald gebied reageren. Met de online softwaretool Earthranger kunnen ze alle historische en realtime gegevens verzamelen, integreren en tonen die beschikbaar zijn van een beschermd gebied. Dit maakt het mogelijk om incidenten uit het verleden te bekijken en adequaat en tijdig te reageren op actuele situaties. Resultaat: stropers gepakt, dieren en omringende gemeenschappen veilig. Meer over dit project is te vinden op: <http://bit.ly/neushoorns-Kenia>.

<

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2020

SEPTEMBER OKTOBER

ALLE CURSUSSEN
ZIJN ONLINE
VIA VIDEOLESSSEN

09/09 DATA STEWARD *NIEUW*

10/09 MAAK HET VINDBAAR VOL

10/09 OPLEIDING INFORMATIESPECIALIST GAAT ZEKER DOOR

10/09 ADVIESVAARDIGHEDEN VOL

11/09 FUNCTIONEEL BEHEER

14/09 LINKED OPEN DATA VOOR ERFGOEDINSTELLINGEN GAAT ZEKER DOOR

16/09 RDA & LRM ADVANCED *NIEUW*

21/09 KLANTGERICHTE INFORMATIEVAARDIGHEDEN

25/09 AUTEURSRECHT (BASIS)

25/09 AVG, PRIVACY & DIGITAAL GEGEVENSBEHEER (ADVANCED) *NIEUW*

29/09 CONTENT CURATOR

29/09 INTRODUCTIE DATA SCIENCE & MACHINE LEARNING *NIEUW*

02/10 OFFICE365 & SHAREPOINT: SEARCH EN METADATA

02/10 MARC21

02/10 INTRODUCTIE DEEP LEARNING *NIEUW*

OPROEP:

Stel jezelf of collega kandidaat voor de Victorines 2020

Jaarlijks looft het Victorine van Schaickfonds de Victorines uit. De prijzen zijn bedoeld om publicaties en vernieuwing in het informatievak te stimuleren. Doe mee of draag iemand anders voor uiterlijk op 24 september aanstaande.

Maak kans op een van onderstaande prijzen als je recent een bijdrage hebt geleverd aan de innovatie van het informatievak in de ruimste zin van het woord. Dat kan een artikel, presentatie, website, blog, vlog of andere bijdrage zijn, maar ook een bijzonder en vernieuwend initiatief. Nomineer een collega of stuur je eigen bijdrage in. De jury, gevormd door het bestuur van het Victorine van Schaickfonds

- en KNVI, reikt drie prijzen uit:
- > de Victorine voor de beste publicatie en de Victorine van Schaick Penning (2500 euro);
 - > de Victorine voor het meest innovatieve initiatief op het vakgebied van de informatieprofessional (2000 euro);
 - > de Victorine voor de beste scriptie (1500 euro).

Inzendingen en inlichtingen

Inzendingen en nominaties kun je sturen aan victorine@knvi.nl. De wijze waarop de prijs wordt uitgereikt, evenals de datum, is afhankelijk van de situatie rondom de coronamaatregelen en zal het fonds later bekendmaken. Meer informatie op: <https://www.knvi.nl/victorine>.

<

NIEUWE WEBSITE BNETWERK VOOR KB

De Koninklijke Bibliotheek (KB) heeft de website Bnetwerk (bibliotheeknetwerk.nl) gelanceerd, bedoeld voor medewerkers en partners in het bibliotheeknetwerk. De website vervangt een aantal bestaande sites, waaronder kb.nl/ob en Bibliotheekenbasisvaardigheden, en (deels) Bibliotheekinzicht. Op de nieuwe site wordt alle relevante informatie van de KB (al dan niet in samenwerking met haar partners) overzichtelijk bij elkaar aangeboden, gesorteerd op onderwerp, thema, programma of rol. Het is de bedoeling dat de komende jaren meer sites en informatie overgaan naar Bnetwerk, waardoor het aantal sites voor professionals in het bibliotheeknetwerk vermindert en de vindbaarheid van informatie verder verbetert.

<

Fake news aanpakken

Internet Society (ISOC) heeft onlangs Make Media Great Again (MMGA) overgenomen. De nieuwe 'ISOC NL MMGA Working Group' krijgt toegang tot de wereldwijde community van 65.000 ISOC-leden om issues in journalistieke kwaliteit en fake news aan te pakken en een impactvolle stem aan gemarginaliseerde gemeenschappen te geven.

<

NIJSTEN NIEUWE DIRECTEUR BIBLIOTHEEK UVA/HVA

Foto: Eduard Lampe

Gerard Nijsten is per 1 november 2020 benoemd tot directeur van de Bibliotheek UvA/HvA. Hij volgt Maria Heijne op, die afgelopen januari afscheid nam. In de periode daarna is de positie waargenomen door Bert Zeeman, in nauwe samenwerking met het managementteam van de bibliotheek.

Nijsten is nu nog directeur bedrijfsvoering van de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Hij is

van oorsprong historicus en heeft ruime directie- en managementervaring in het hoger onderwijs en de wetenschap. Zo was hij werkzaam bij de Vrije Universiteit, onder andere als directeur bedrijfsvoering van de Faculteit der Letteren en als strategisch adviseur van het College van Bestuur. Ook heeft hij ervaring opgedaan bij de Hogeschool Inholland en was hij eerder aan de Hogeschool van Amsterdam verbonden als docent en onderwijsmanager.

<

Tweakers helpt politie

Technologieplatform Tweakers en de politie zijn een samenwerking gestart in een project met de naam Blueweb. Nu criminelen steeds vaker technologie gebruiken is dit een logische stap: 'We delen opsporingsinformatie uit digitale onderzoeken met een doelgroep die daar bijzonder veel kennis over en ervaring in heeft en die bovendien heel groot is', aldus de politie.

<

Opleidingen GO online

GO opleidingen heeft besloten om tot 31 december dit jaar al haar opleidingsactiviteiten online te gaan verzorgen. De onzekere corona-ontwikkelingen en de daardoor ontstane situatie rondom traditioneel klassikaal lesgeven maken het noodzakelijk om deze overstap te maken, zegt de organisatie. 'Hierdoor kunnen we de beoogde leerresultaten en gewenste kwaliteit realiseren.'

<

THE UNCENSORED LIBRARY BIEDT VRIJE INFORMATIE DIGITAAL THUIS

Reporters Without Borders heeft een veilige haven gecreëerd voor persvrijheid. Een plek waar boeken boeken mogen zijn en kranten kranten – zonder censuur. Daarvoor bouwde de NGO een heuse bibliotheek in de populaire videogame Minecraft. Intussen heeft de bieb 230 oorspronkelijk gecensureerde boeken op de virtuele planken.

Wereldwijd zijn er behoorlijk wat landen waar van vrije informatie geen sprake is. De staat controleert er de pers. Blogs, kranten en websites worden er gecensureerd, journalisten gearresteerd. Veel jonge mensen groeien op plekken op waar dit dagelijkse kost is; ze kennen geen onafhankelijke informatievoorziening en leren niet hun eigen mening te vormen. Wat ze echter wel doen, weet Reporters Without Borders (RSF), is computergames spelen, net als jongeren elders.

Zoals Minecraft, een van de meest succesvolle games ter wereld, met meer dan 145 miljoen actieve spelers per maand. In het spel kunnen spelers hele werelden bouwen van blokjes, een soort digitale Lego, en ervaren hoe het er in een vrije samenleving aan toe zou kunnen gaan. In landen waar media aan banden zijn gelegd is Minecraft gewoon toegankelijk voor iedereen.

Veilig in de bieb

Deze achterdeur heeft RSF gebruikt om The Uncensored Library te bouwen, een bibliotheek die voor Minecraft-spelers over de hele wereld toegankelijk is op de open server van de game. De bibliotheek is gevuld met boeken en artikelen die gecensureerd zijn in het land van herkomst, maar die in de krochten van de virtuele bieb veilig opgeborgen zijn, buiten het bereik van snode overheidssurveillance technologie. Hiermee hebben vijf journalisten uit verschillende landen – Vietnam, Saoedi-Arabië, Rusland, Egypte en Mexico – een plek waar hun stem weer wordt gehoord, ongeacht het

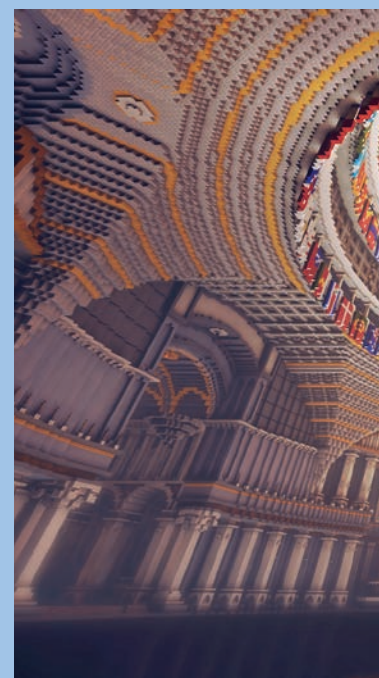
feit of ze verbannen of vermoord zijn of in de gevangenis zitten. Hun artikelen zijn opnieuw uitgegeven als Minecraft-boeken, in het Engels en in de oorspronkelijke taal, en via The Uncensored Library overal te lezen, ook in het land waar de werken gecensureerd zijn. Iedereen kan de boeken op de server inzien, maar niets aan de inhoud veranderen.

feit of ze verbannen of vermoord zijn of in de gevangenis zitten.

Hun artikelen zijn opnieuw uitgegeven als Minecraft-boeken, in het Engels en in de oorspronkelijke taal, en via The Uncensored Library overal te lezen, ook in het land waar de werken gecensureerd zijn. Iedereen kan de boeken op de server inzien, maar niets aan de inhoud veranderen.

Cultuur en kennis

Voor de realisatie van The Uncensored Library werkte RSF samen met creative agency DDB Germany, designstudio BlockWorks en productiemaatschappij MediaMonks. Hatice Cengiz, de verloofde van de vermoorde journalist Jamal Khashoggi, ondersteunt het project. De bibliotheek is in drie maanden gebouwd en gemaakt van meer dan 12,5 miljoen blokjes. Betrokken waren 24 bouwers uit zestien landen die meer dan 250 uur zijn bezig geweest om het gebouw neer

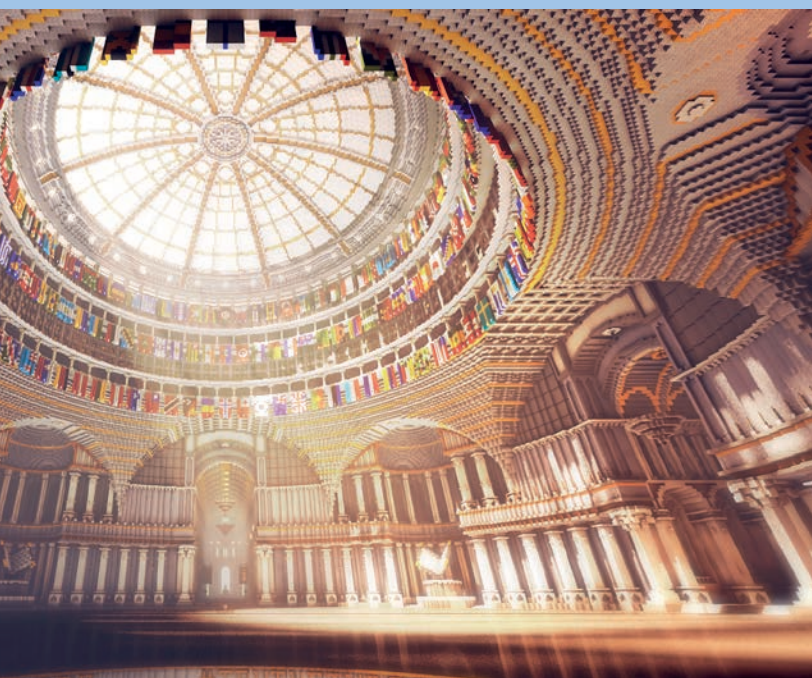
te zetten. De architectuur is neo-classicistisch, zoals vaak bij publieke bouwwerken als musea en bibliotheken, weet RSF. Een stijl die staat voor cultuur en kennis; daarmee worden 'vrijheid van kennis' en de 'kracht van het vrije woord' nog eens extra onderstreept.

De deuren van de bieb gingen afgelopen maart open, op de World Day against Cyber Censorship. Het project kende wat server crashes in het begin omdat te veel mensen wilden inloggen, maar sindsdien is het alleen maar gegroeid, zegt RSF.

'We begonnen met 200 boeken, nu hebben we er 230 in de library. We staan altijd open voor samenwerking met nieuwe journalisten. Het is een *ongoing project*. Er is geen geplande einddatum. Met een beetje onderhoud kan de server online blijven draaien en kunnen spelers de bibliotheek bezoeken wanneer ze willen, dag en nacht.'

Meer informatie op:
<https://uncensoredlibrary.com/>
 en hashtag van de campagne:
 #TruthFindsAWay

<

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

andromina

Block list

Block list bestaat al een tijdje in het Engelse taalgebied, maar als de voortekenen niet bedriegen wordt het begrip binnen afzienbare tijd steeds vaker gebruikt. Ook in Nederland zal het vaste voet aan de grond krijgen (maar dan misschien als bloklijst). Geïnspireerd door de Black Lives Matter-beweging hebben verschillende grote IT-bedrijven, zoals Google, Apple en Microsoft, namelijk aangegeven dat ze begrippen met een racistische connotatie gaan vervangen door meer neutrale uitdrukkingen. *Master/slave* wordt *default/replica*, *white list* wordt *allow list* en *black list* wordt dus *block list*.

Ik ben een blanke man met een goede opleiding, ik woon in een keurige buitenwijk in Amstelveen en ik merk in het dagelijks leven weinig van racisme. Dus is het misschien niet verwonderlijk dat 'we schieten nu wel een beetje door' het eerste was wat door mijn hoofd schoot. Een gedachte, laten we wel wezen, uit de categorie 'ik ben niet racistisch, maar...'. Het gevoel is altijd sneller dan het verstand en toen de ratio het weer had overgenomen in mijn hoofd, legde het mijn gevoel een gedachte-experiment voor: wat als *black list* sloeg op alles wat goed is en *white list* op zaken die verkeerd zijn? Mijn gevoel moest toegeven dat dat emotioneel anders ligt. Of wat als iedereen aardig voor me was, maar ik merkte dat ik met de achternaam Feenstra niet werd uitgenodigd voor sollicitatiegesprekken en mijn toch zeker niet beter gekwalificeerde collega Asafa wel? 'Hm', zei mijn geest.

Dus ja, laat maar komen die *block list*. Het kost ons niets en als het ook maar iets bijdraagt aan de bestrijding van racisme, waarom niet? Al is het wel te hopen dat de politiek correcte IT-bedrijven niet alleen de *black list* in de ban doen, maar dat ze ook de Feenstra's en de Asafa's gelijke kansen geven. En laat ik hopen dat mijn gedachten wat meer gaan vallen in de categorie 'ik ben geen antiracisme-activist, maar...'

<

'Net zoals **de mens** **van techniek** Dit **beseffen**

Wie is Marlies Schijven?

Marlies Schijven (1969) rondde in de jaren negentig haar studies tot gezondheidswetenschapper en arts af aan de Universiteit Maastricht en promoveerde aan de Universiteit Leiden op virtual reality-simulatietechnieken in de chirurgie. Zij werd opgeleid tot chirurg in Eindhoven en Rotterdam, en heeft zich toegelegd op de gastro-intestinale laparoscopische chirurgie van benigne aandoeningen. Sinds 2009 is Schijven werkzaam als stafchirurg op de afdeling heilkunde van Amsterdam UMC, locatie AMC. In 2015 werd ze benoemd tot professor Chirurgie aan de UvA met als leeropdracht Serious Gaming, Simulation en Applied Mobile Healthcare. Naast haar werk als chirurg leidt Schijven diverse projecten rondom simulatie en serious gaming voor zorgprofessionals. Zo is ze oprichter/was ze voorzitter van de Dutch Society for Simulation in Healthcare en van de International Society for Wearable Technology in Healthcare (WATCH society). Binnen Amsterdam UMC begeleidt ze als principal educator en principal investigator diverse promovendi op het gebied van serious gaming, simulatie en e-health. Ook coördineert ze het landelijke e-healthprogramma van de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU). Sinds 1 april dit jaar is daar de functie bijgekomen van chief medical information officer (CMIO) bij het ministerie van VWS.

'Het belang zit natuurlijk niet in het adviseren op zich, maar in het meer en wederzijds begrip kweken tussen ambtenaren en zorg-professionals'

zelf is ook de inzet door de mens feilbaar. is de winst'

Ze is oplossingsgericht, een fixer. Dat komt haar goed van pas bij haar werk als chirurg, als kenner van e-healthontwikkelingen en – sinds dit voorjaar – als chieft medical information officer bij VWS. Een interview met prof. dr. Marlies Schijven.

In de zorg in het algemeen en in de ziekenhuizen in het bijzonder komt de functie van medisch informatieprofessional al geregeld in het personeelsbestand voor. Maar een chieft medical information officer (CMIO) bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), dat is relatief nieuw. Er werden er twee aangesteld, dit afgelopen voorjaar. Vera Timmermans, voormalig arts en Marlies Schijven, chirurg. Laatste werkt bij VWS slechts één dag per week. Maar dat is niet vreemd als je – naast praktiserend chirurg bij Amsterdam UMC, locatie AMC – ook hoogleraar Chirurgie bent en je met ontwikkelingen op het gebied van e-health bezighoudt.

In die ene dag valt er voor Schijven genoeg te doen. Informatietechnologie en een goede toepassing ervan in de zorg nemen alleen maar in belang toe,

daarom wil VWS de ontwikkelingen graag op de voet volgen om te versterken. Het liefst gevoed met ervaringen uit de praktijk – vandaar dat Schijven op de vacature voor CMIO solliciteerde. ‘Ambtenaren bij VWS hebben de behoefte geuit aan een praktiserend arts die vanuit de praktijk weet welke problemen er spelen met nog meer bits en bytes in de zorg’, vertelt ze. ‘Ik kon maar één dag in de week vrijmaken, maar ze wilden me graag daarvoor aanstellen.’ Haar cv is passend, als professor aan de UvA met de leeropdracht Serious Gaming, Simulation en Applied Mobile Healthcare.

Hoe ziet je functie van CMIO eruit?

‘Ik werk vooral adviserend en geef gevraagd en soms ook ongevraagd mijn mening over vraagstukken die technologie in de zorg betreffen. Ik probeer geluiden uit het veld, van dokters en

Cindy Lammers
Hoofdredacteur van IP

anderen in het ziekenhuis, bij de ambtenaren te brengen. Neem het elektronisch patiëntendossier (EPD). Voor een VWS-medewerker zonder zorgachtergrond is het best moeilijk voor te stellen wat een EPD nou eigenlijk is, en hoe het werkt. Vanwege corona doe ik mijn werk voor het ministerie sinds mijn aantreden op 1 april grotendeels digitaal, dus op afstand. Dat is best een uitdaging bij een grote organisatie als VWS, want *wie* moet ik *waar* voor hebben? Inmiddels lukt dat steeds beter en word ik ook steeds meer bevraagd. Zowel vanuit VWS als vanuit “het veld” ontvang ik vragen en verzoeken die ik op elkaar probeer aan te sluiten. Het is natuurlijk top als dat lukt.

‘Ik vind het leuk en belangrijk werk, heel fijn dat ik de ruimte hiervoor ook heb gekregen bij het Amsterdam UMC. Het belang zit natuurlijk niet in het adviseren op zich, maar in het meer en wederzijds begrip kweken tussen ambtenaren en zorgprofessionals. Die uiteindelijk allebei graag oplossingen nastreven, op soms best heel complexe vraagstukken. Het gaat erom mensen hierin te verbinden, maar ook om wetenschappelijk goed en scherp te kunnen reflecteren. Dan ben je mijns inziens van waarde. De input van Vera en mij, maar ook van onze chieft nursing information officer (CNIO) Bianca Buurman, zijn dus gebaseerd op onze eigen ervaringen en gedachten, maar zeker ook vertalingen van wat we horen vanuit onze beroepsgroep. Want deze geluiden zijn echt essentieel om tot voortgang te kunnen komen.’

‘Ik ben over de corona-app niet bevraagd. Dat vond ik best wel moeilijk. Want ja, je bent net CMIO van VWS, maar ook hoogleraar op dit vlak’

In de vorige IP zei techniekfilosoof Peter-Paul Verbeek dat de coronacrisis ons geleerd heeft kritischer naar technologie te kijken, vooral haar invloed op de samenleving. Hoe zie jij dit in relatie met de zorg en jouw taak als CMIO?

‘Je moet altijd kijken naar de beste oplossing voor een probleem. Die kán dan liggen in een technologische toepassing, maar dat hoeft niet per se. Technologie moet wat mij betreft in de zorg niet het uitgangspunt of doel zijn. En het is ook niet een kwestie van een foefje toepassen en dan is het geregeld. Techniek is complex, net als de zorg. Je moet goed nadenken over het veilig inzetten ervan, passend in cultuur, regelgeving en het juridisch kader. Kan het medisch-ethisch wel? Kun je de risico’s van een digitale oplossing goed inschatten, en zo ja, welk risico ben je dan bereid te nemen? Ga je een digitale oplossing breed inzetten of kan dat juist niet? Wanneer is er een CE-markering nodig? Wanneer is een digitale oplossing feitelijk een medisch hulpmiddel? Er zijn heel veel vragen die je moet beantwoorden. Om daar te komen moet je natuurlijk eerst de juiste vragen stellen. Iets waar ik, denk ik, best goed in ben.’

Verbeek praat tevens over citizen ethics, en er bestaat zoiets als citizen science: in gesprek gaan met de (bezorgde) burgers, ze betrekken bij de technologische ontwikkelingen.

Hoe sta jij hierin?

“De patiënt centraal” – je hoort het veel. Zo veel, dat het een soort van modebegrip wordt en daarmee weer aan kracht verliest. Natuurlijk moet de patiënt centraal staan, volgens mij is dat altijd ook zo geweest. Zorg verlenen doe je immers niet voor jezelf maar voor de patiënt. Waar het hier om gaat is nadenken over nog beter op de patiënt aansluitende zorg door inzet van digitale ondersteuning en middelen. Daarbij heb je input van de patiënt echt nodig, anders weet je niet of het dat daadwerkelijk doet. Je moet je alleen wel bedenken dat betrekken van patiënten het ontwikkelproces ook wel kan bemoeilijken en vertragen. De ene patiënt is namelijk de andere niet; je moet je interventiegroep goed in kaart brengen en kijken of deze ook representatief is voor de grotere doelgroep. Dat kan echt heel lastig zijn. Te groot insteken, te veel mensen betrekken of juist te weinig, goede kaders formuleren... zulke processen hebben tijd, expertise en afweging nodig. En dat in tijden van digitale versnelling. Dat roept vragen op.’

Wat vind jij van de corona-app, de appathon, was jij daarbij betrokken?

‘Die vraag krijg ik vaker. Wel logisch, ook gezien mijn leerstoel. Ik was net aangesteld bij VWS, corona kwam en ineens werd die appathon aangekondigd. Ik ben daar niet over bevraagd. Dat vond ik best wel moeilijk. Want ja,

‘Velen hebben het momenteel over “we moeten wat met data, data is het nieuwe goud in de zorg”. Ja, maar hoe doe je dit dan goed? Er zijn allerlei factoren van invloed’

je bent net CMIO van VWS, maar ook hoogleraar op dit vlak. Mensen denken dan dat je nauw betrokken bent en willen weten wat je daarvan vindt. Dat is lastig. Tactisch gezien snap ik wel dat ik niet ingezet ben. Ik heb me toen dit speelde natuurlijk wel intern geuit en mijn geluid sloot niet aan bij wat er op dat moment gebeurde. Die appathon was immers aangekondigd en dan gaat VWS dus – begrijpelijk – in de “aan”-stand. Wat ik er dan van vond? Tsja, in een week tijd kún je volgens mij geen goede, werkzame en privacyveilige app *pressure cooken*, zeker niet gebaseerd op het bluetoothprotocol dat destijds tussen Apple en Google nog niet was afgestemd. Daarbij komt dat je in een dergelijk tijdsframe niet voldoende expertise kunt betrekken om iets goeds op te leveren. En dat is dan ook gebeuren.

‘Al met al was het wel leerzaam. Ook voor mij. Ik heb ervan geleerd dat je ook andersom moet leren denken. Veel mensen riepen immers dat het wél kon, en er waren – terecht of onterecht – aannames dat het buitenland de coronapandemie al succesvol met apps bestreed. *Watchful waiting* zonder de proef op de som nemen was in die zin misschien ook geen optie. En zonder die appathon waren we de discussie niet uitgekomen, denk ik. Elk nadeel heeft, ook hier, zijn voordeel.

‘Bij de huidige app is het proces voor zover ik het zie – ik ben er dus niet direct bij betrokken – veel transparanter geworden. Gelukkig zijn er nu ook veel mensen met diverse expertises en zeker ook mensen met een kritische insteek mee bezig. Dat is goed. Alleen zó kun je mijns inziens ergens komen en draagvlak voor krijgen.’

Hoe zie je de ontwikkeling van nieuwe technologie (in de zorg) in de komende vijf jaar?

‘Velen hebben het momenteel over “we moeten wat met data, data is het nieuwe goud in de zorg” of “we moeten nu echt iets met kunstmatige intelligentie gaan doen”. Ja, maar hoe doe je dit dan goed? Er zijn allerlei factoren die van invloed zijn op de uitkomsten, maar het vertrekpunt is daarbij het belangrijkste. En dit zou moeten zijn:

Zwarte doos met data op de OK

Marlies Schijven kwam enkele jaren terug in het nieuws vanwege ideeën over een blackbox op de operatiekamer, naar analogie van de luchtvaart. Dit apparaat registreert, combineert en analyseert alle data tijdens een operatie om gerichte feedback te kunnen geven aan het operatieteam. Het systeem is afkomstig uit Canada en het AMC was in 2016 het eerste Europese ziekenhuis dat het mocht uittesten, en Schijven de eerste chirurg. Intussen hebben meerdere Nederlandse ziekenhuizen een zwarte doos op de OK geïnstalleerd. Schijven ziet het als een onmisbaar device voor een veiliger werkomgeving. ‘Ik kan namens mezelf maar zeker ook enkele collega’s zeggen dat we door de black-

box onze operatieroutine hebben verbeterd.’ Ze zou graag willen dat wat haar werkgever Amsterdam UMC betreft de zwarte doos een netwerkoplossing zou worden als onderdeel van de hele organisatie. Dus beschikbaar op alle operatiekamers. Daarover waren al serieuze plannen, maar helaas kwam corona ertussen. En dat het AMC en VUmc zijn samengegaan als Amsterdam UMC maar nog wel twee aparte locaties zijn, helpt bij zo’n netwerkoplossing ook niet mee. ‘De raad van bestuur wil wel, het past ook bij het AI-profiel van onze strategie, maar de vraag is: wie gaat nu de rekening betalen? En hoe regelen we dit “Amstel-overstijgend”. Daar zijn we nu druk mee bezig.’

ik heb een probleem en hoe los ik dat nou het beste op? Kan het met technologie? Door middel van data-analyse? Door het werken met algoritmes? Wie beslist er dan uiteindelijk: de dokter of het systeem? Wanneer vertrouw je de techniek boven de mens? Hoe ethisch is het? Vragen die je allemaal dient te onderzoeken als je gaat ontwikkelen, en de uitkomsten ervan moet je ook weten voor je kunt implementeren. En soms is het antwoord dan: hier past geen technologie.

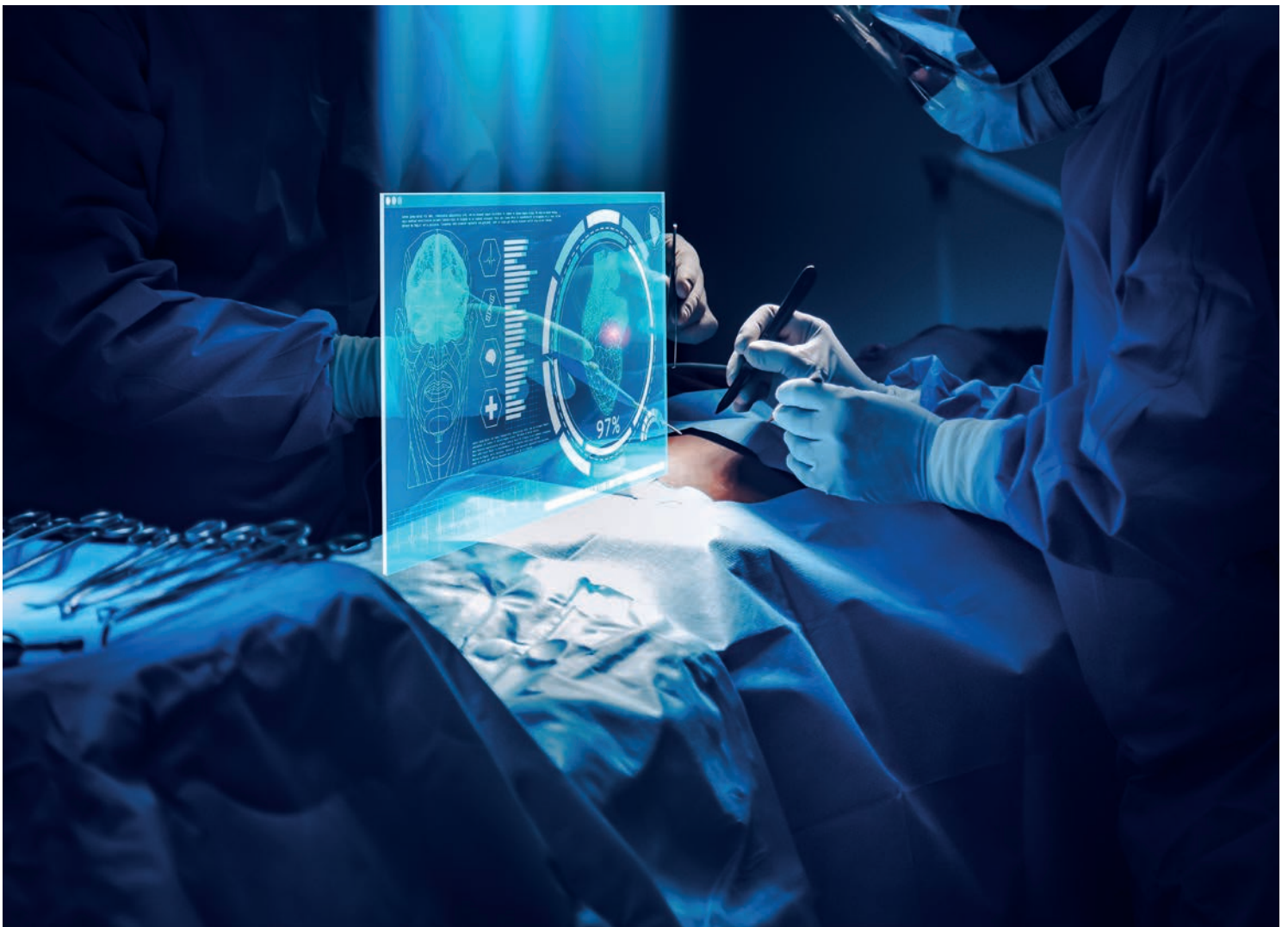
‘Een grappig voorbeeld uit de praktijk is het videoconsult dat in de beginperiode van de coronacrisis het polibezzoek grotendeels verving. Onze artsen werkten daaraan enthousiast mee en de opschaling ging prima. Intussen is de reguliere zorg weer op gang gekomen en kunnen de artsen zelf in het systeem aangeven hoe ze een patiënt

‘Je moet altijd kijken naar de beste oplossing voor een probleem. Die kán dan liggen in een technologische toepassing, maar dat hoeft niet per se’

willen zien: live op de poli of via videobellen. De patiënt kun je hier meestal in sturen; als de dokter zegt dat videobellen volstaat dan accepteert de patiënt dit ook. Wat nu blijkt is dat de arts juist zelf weer vaker voor een afspraak op de poli kiest. “Fijn om weer dokter te kunnen zijn” hoor je dan. De *human factor* is enorm belangrijk, dat blijkt wel. Technologie kan er klaar voor zijn, maar je hebt natuurlijk altijd te maken met mensen. Die dokter zijn geworden juist omdat ze graag direct een interactie willen met de patiënt, niet met – voor hun gevoel – een beeldscherm. Daartegenover heb je het ziekenhuisbestuur dat vanuit kosten oogpunt wellicht meer ziet in videobellen als dat kan. Kortom, er spelen altijd meerdere factoren mee waar je zorgvuldig naar moet kijken.’

Je bent chirurg en tegelijk heb je interesse in technologie en de rol hiervan in de zorg. Waar komt die interesse vandaan?

‘Ik ben ooit begonnen op de Design Academy. Daar heb ik maar een jaar gezeten, maar toch... je leert er anders en vooral ook oplossingsgericht denken. Omdat ik altijd interesse heb gehad in de zorg kwam ik uiteindelijk in deze sector terecht, in de chirurgie die ook heel hands-on en zeer oplossingsgericht is. Creatief nadenken om iets op te lossen vind ik leuk, dingen fixen. Daar komt technologie bij om de hoek kijken. Ik was vroeger al aan het pielen met het maken van websites. Die nieuwsgierigheid heb je of heb je niet. Het is superleuk om dit te kunnen combineren in al mijn werkzaamheden en weer door te kunnen geven aan de promovendi die ik begeleid.’ <

Erfgoed - advies,
detachering & projecten

Reekx

Cultureel Erfgoed

Cultureel Erfgoed is van iedereen en
moet voor iedereen bereikbaar zijn.
Reekx registreert, ontsluit en
digitaliseert uiteenlopende collecties.

Meer weten?

070 - 300 06 84

info@reekx.nl

www.reekx.nl

SCHATKAMERS OPEN, AANDACHT GEGARANDEERD

Nederlandse GLAM-instellingen (*galleries, libraries, archives and museums*) willen zich graag openstellen en hun schatten digitaal tonen. Waar krijgen ze mee te maken? En welk aandeel heeft Wikipedia hierin? In deel 1 van een serie van zes: het bereiken van een miljoenenpubliek.

Jos Damen

Hoofd Bibliotheek
Afrika-Studiecentrum
van Universiteit Leiden

Lizzy Jongma, destijds datamanager van het Rijksmuseum, schokte begin 2015 haar gehoor van bibliotheek- en museumdirecteuren in Florence tijdens een conferentie van OCLC, wereldwijd samenwerkingsverband van bibliotheken. Ze vertelde dat het Rijksmuseum alle afbeeldingen van schilderijen waar geen auteursrecht meer op rust, in hoge resolutie gratis online op de website Rijksstudio ter beschikking stelt van iedereen. In de zaal zag ik Amerikaanse museumdirecteuren elkaar hoofdschuddend aanstoten. De vraag kwam na afloop van Jongma's praatje: 'Hoe zit het met het verdienmodel?' Jongma legde het rustig uit: zowel bedrijfsmatig (overhead versus opbrengst) als ideologisch (het publiek mag dit van een publieke instelling als het Rijksmuseum verwachten) was dit de beste keuze. 'En als men in China lelijke mokken fabriceert met daarop de afbeeldingen van onze schilderijen hebben deze in elk geval de juiste kleuren.'

Zeggenschap kwijt

In een notendop ligt daar veelal het dilemma van musea en bibliotheken. Ben je je afbeeldingen 'kwijt' als je ze in hoge resolutie gratis beschikbaar maakt? Ja, dat is zo, want iedereen kan ermee aan de haal. Maar wat het Rijksmuseum duidelijk maakte is dat je er ook iets voor terugkrijgt: veel online bezoekers, meer aandacht voor je collectie en zelfs verrassende dwarsverbanden door bezoekers in Rijksstudio. En verder nog levende kunstenaars die vragen om hun werk op dezelfde manier open te gooien – maar dan met een ander auteursrechticoontje.

Veel Nederlandse instellingen ontdekten in het afgelopen decennium de zegeningen van open beschikbaarstelling. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Naturalis, het Natio-

naal Archief, Beeld & Geluid en tientallen andere culturele instellingen hebben miljoenen foto's uit hun collecties vrijelijk ter beschikking gesteld. Deze worden op grote schaal door anderen gebruikt. Vrijwilligers hebben anderhalf miljoen afbeeldingen van deze instellingen overgezet naar Wikimedia Commons. Daarmee gingen de foto's binnen een paar jaar van een afgesloten lade naar een miljoenenpubliek. Het Rijksmuseum heeft daar natuurlijk een

ideale collectie voor en ziet die beloond met honderden miljoenen pageviews per jaar op Wikipedia.

RCE: 50 miljoen views in 2019

De RCE was een van de eerste instellingen die zag hoe het kon. Vanaf april 2011 maakte ze bijna een half miljoen foto's uit de jaren 1860 tot 2010 beschikbaar op CultureelErfgoed.nl. Dat waren foto's van rijksmonumenten, vuurtorens en molens. Deze bleken erg populair, en vanaf december 2012 nam Wikimedia Commons ze over, met alle metadata, coördinaten en een slimme Rijksmonument-tag. In Wiki werden de foto's opnieuw gecategoriseerd en inmiddels worden er 40.000 RCE-afbeeldingen in 240 taalversies van Wiki gebruikt en bij elkaar gemiddeld 30 miljoen keer per jaar bekeken.

Uitschieter was een foto uit 1926 van Themistocles, die op de homepage van de Italiaanse Wikipedia in juli 2019 17,6 miljoen pageviews opleverde (exclusief bots). Andere populaire RCE-foto's verbleekten daarbij: molen De Koperslager, de vuurtoren in Ouddorp en de kerk in Oosterlittens kregen niet zo'n groot publiek. In 2019 had de RCE mede daardoor een record-aantal views van haar afbeeldingen op Wiki: 49,7 miljoen.

Openstellen in drie stappen

De collectie van een instelling breng je het slimst in drie stappen onder de aandacht en in de wereld:

- > Breng de collectie nauwkeurig in kaart, inclusief metadata en auteursrechtelijke situatie per object – bij voorkeur met een publiekdomein- of creative commons-licentie, maar respecteer het auteursrecht (tot 70 jaar na de dood van de maker!).
- > Maak een zeer ruime keuze uit de collectie, gebaseerd op belangstelling, belang en beleid.
- > Gebruik de juiste website, 'plukbaar' voor anderen.

Deepfakes, krachtig middel voor complotbedenkers

Geloof je ogen en oren niet

Deepfakes worden steeds beter en geavanceerder. Door deze videomanipulatietechnologie kunnen echte beelden als nep worden gezien en vervalste beelden als echt. Deepfakes zijn daarom het perfecte cement in een rammelend, gefragmenteerd en incompleet samenzweringsverhaal.

Jarno Duursma

Spreker, trendwatcher en auteur van vier boeken over digitale technologie, onder andere over kunstmatige intelligentie en blockchain

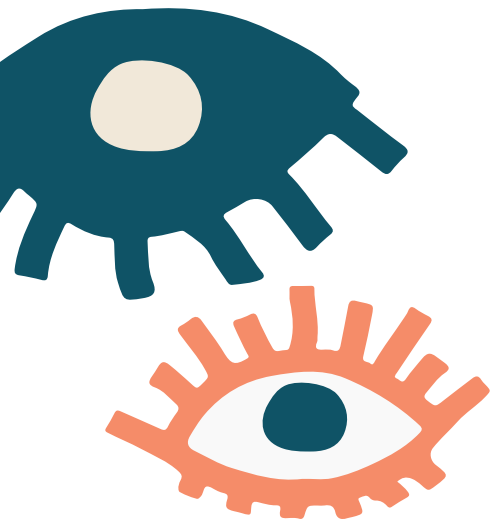
Wie het nieuws een beetje volgt, ziet steeds vaker melding van deepfakevideo's.

Dat zijn nepvideo's, gecreëerd met behulp van kunstmatig intelligente systemen, waarop mensen dingen doen die ze in werkelijkheid niet hebben gedaan of dingen zeggen die ze in werkelijkheid niet hebben gezegd. Het bekendste voorbeeld van deepfaketechnologie zijn de zogenaamde 'face swapping'-video's, waarbij het gezicht van een persoon wordt verwisseld met dat van een ander. De bewegingen van het ge-

zicht worden daarbij een-op-een overgenomen.

Donkere kant van deepfakes

In het eerder dit jaar gepubliceerde rapport *Deepfaketechnologie: The Infocalypse* signaleerde ik dat deze videomanipulatietechnologie steeds geavanceerder wordt en gemakkelijker om in te zetten. Deze ontwikkeling vraagt dus om een kritische blik. Er zijn namelijk tal van manieren waarop deepfaketechnologie kan leiden tot geopolitieke spanningen, sociale on-

‘Deepfake fungeert als opvulling van de leegte tussen de samen-zwerings-puzzel-stukjes. Lijkt er iets niet te kloppen? Dan is het vast deepfake’

rust, reputatieschade, haatverspreiding en identiteitsfraude. Door deze intelligente videosoftware kunnen we online immers nauwelijks onze eigen ogen en oren nog geloven.

Recent was nog in het nieuws dat kwaadwilligen gezichten van pornoactrices in seksvideo's hadden vervangen door die van bekende Nederlandse vrouwen zoals Chantal Janzen, Annechien Steenhuizen en Dionne Stax. Voor deze vrouwen bijzonder vervelend, omdat de beelden niet van echt te onderscheiden zijn en ook omdat dit soort video's nauwelijks van het internet te verwijderen zijn.

Voordeel voor de leugenaar

Maar een onderbelicht risico van deze technologie is het ‘liar's dividend’. Dat is het voordeel van de twijfel dat een leugenaar in dit geval bijzonder goed uitkomt. Anders gezegd: vermeende criminele daders kunnen bewijsmateriaal gewoonweg afdoen als een deepfakevideo, zelfs wanneer deze video 100 procent betrouwbaar is. Bewijslast wordt in het tijdperk van deepfake dus steeds minder waard. Iedere video kan immers worden af geserveerd als een deepfake-exemplaar.

Sinds kort heeft dit ‘liar's dividend’ een extra dimensie gekregen. Het blijkt namelijk een bijzonder krachtig middel te zijn om onzinnige samenzweringsthe-

‘Wanneer echte beelden worden bestempeld als nep en vervalste beelden als echt, kan iedereen vervolgens geloven wat hij of zij wil’

Van beeldmanipulatie tot een tsunami aan nepnieuws

Beeldmanipulatie is niet voorbehouden aan ons digitale tijdperk. Er zijn vele voorbeelden in de wereldgeschiedenis waarbij achteraf bleek dat foto's waren gemanipuleerd. Zo had het gerenommeerde maandblad *National Geographic* in februari 1982 een afbeelding van de piramides van Gizeh op de cover. Tot schrik van de fotograaf bleek de foto bewerkt: de piramides stonden dicht bij elkaar want ‘dat paste namelijk mooier’.

Nu vrijwel iedereen in het bezit is van een smartphone met ingebouwde goede fotocamera, inclusief alle beschikbare fotofilters, is het niet zo gek om te stellen dat de kans groter is dat je online een gemanipuleerde foto tegenkomt dan het origineel.

Is informatie echt of nep?

De term deepfake combineert de Engelse woorden *deep* en *fake*. Fake betekent nep en slaat op nepinformatie die moderne generatieve AI-software kan creëren, zoals afbeeldingen, video's, teksten, menselijke stemmen en andere audio-opnames. De term deep vindt zijn herkomst in de zogenaamde deep learning-netwerken, die te maken hebben met de huidige kwalitatieve groeispurt van deze generatieve AI-software. Deepfake gaat uit van negatieve intenties bij het gebruik hiervan. Denk aan chantage, beïnvloeden van verkiezingen, toebrengen van reputatieschade en om de tuin leiden van biometrische herkenning.

In potentie kan deepfaketechnologie op eenvoudige wijze een tsunami aan nepnieuws opleveren en daarmee het vertrouwen in de journalistiek ondermijnen of een apathie bij de consument voor nieuwsfeiten opwekken. De eenvoudige vraag of informatie echt of nep is zal in de toekomst prangend worden. Want wanneer wij in onze hyperververbonden wereld onze ogen en oren online niet meer kunnen vertrouwen ontstaat een infocatastrophe: een extreme devaluatie van de betrouwbaarheid van informatie, met alle gevolgen van dien.

orieën geloofwaardiger te maken. Een geschenk uit de hemel voor wie deze theorieën wil verspreiden en voor wie erin wil geloven.

Samenzweringspuzzelstukjes

Recent heeft bijvoorbeeld een Republi-

keinse politica in de Verenigde Staten een rapport gepubliceerd met de theorie dat de dood van George Floyd geensceneerd is om rassenspanningen op te stoken, met als doel de kwakkelende Black Lives Matter-beweging nieuw leven in te blazen. Volgens deze bizarre

Drie soorten deepfakevideo's

‘**Face swapping**’ is het bekendste voorbeeld van deepfaketechnologie: het gezicht van een persoon wordt verwisseld met dat van een ander. De bewegingen van het gezicht worden daarbij een-op-een overgenomen. Kunstmatig intelligente generatieve software is inmiddels zover gevorderd dat dit relatief eenvoudig is.

‘**Digital puppetry**’ is een variant van deepfakevideo's waarbij een volledig kunstmatig hoofd of lijf wordt gegenereerd. Deze digitale ‘marionet’ (puppet) kan daarbij worden aangestuurd door een externe bron. Die externe bron beweegt dan bijvoorbeeld het hoofd naar rechts en de digitale marionet doet hetzelfde. Ook gezichtsuitdrukkingen, bewegingen van lippen (om gesproken zinnen te simuleren) en zelfs bewegingen van het hele lijf kunnen worden nagebootst. Deze volledig synthetische mensen zijn dus een digitaal beeld van wat anderen doen. De zogenaamde ‘shallowfake-video’, ook wel met ‘**cheapfake**’ aangeduid, is een video die weliswaar bewerkt of gemanipuleerd is maar waarbij geen kunstmatig intelligent systeem heeft geholpen om het resultaat te creëren. Vaak zijn shallowfake-video's handmatig vervaardigd, geknipt of gefilterd. Het bekendste voorbeeld uit de recente geschiedenis is de shallowfake-video van de Amerikaanse voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Nancy Pelosi, waarbij de originele beelden zo zijn vertraagd dat het lijkt alsof zij dronken is.

Omgaan met deepfakes

In algemene zin zijn de problemen van deepfakevideo's helder en inmiddels zijn er ook oplossingen voorgesteld. Het meest voor de hand liggend is die te zoeken in de hoek van de technologie zelf: dat kan zowel bij de registratie van feitelijke gebeurtenissen als in de detectie en filtering van nepcontent. Maar ook wetgeving en voldoende educatie moeten gepaste weerstand bieden tegen deepfakes.

Voor wie geen intelligente software tot zijn of haar beschikking heeft komt het aan op de eigen oren en ogen en op gezond verstand. Enkele tips:

- > Kijk of je de video in een videobewerkingsprogramma kunt laden en bepaalde frameonderdelen specifiek kunt bekijken, op zoek naar onnatuurlijke vormen of andere toegevoegde elementen.
- > Controleer of er oudere versies van de videobeelden online staan.
- > Controleer de bron door deze simpelweg te bellen of mailen.
- > Kijk naar oneffenheden in de video: zo vloeien mensen en achtergronden nog wel eens in elkaar over en zijn er onnatuurlijke bewegingen, afwijkende kleurvlakken of surrealistische objecten te zien. Kijk goed naar de details zoals handen, tanden, haar en oren. Deze zijn voor een computer het lastigst om na te maken. Ze zijn onnatuurlijk gevormd of vloeien teveel in elkaar over.
- > Kijk naar vreemde schaduwen op gezichten of ledematen en of een gezicht een onnatuurlijke variatie

heeft in kleuren. Let ook op achtergronden die (on)natuurlijk overkomen.

Voor meer tips over omgaan met gemanipuleerde video's in het algemeen, check *The Washington Post's guide to manipulated video*. In IP #4-2019 stond ook een overzicht van tips hoe een deepfake te ontmaskeren, waaronder:

- > **Rare gezichten:** als alles er normaal uitziet, maar het gezicht wasachtig is, gaat het meestal om een deepfake.
- > **Flikkeren:** bij slechte deepfakes flikkert het gezicht af en toe en is het originele gezicht soms even te zien.
- > **Lichaamsverhoudingen:** vaak is de verhouding tussen lichaam en hoofd niet helemaal goed. Dat kan zijn omdat het hoofd gewoon te groot of te klein is, maar bijvoorbeeld ook doordat het hoofd van een mager persoon is geplakt op dat van een dikkere persoon.
- > **Korte fragmenten:** juist omdat er veel kan misgaan duren deepfakes vaak maar een paar seconden.
- > **Geen geluid of slechte synchronisatie:** vaak wordt de stem nog gewoon ingesproken.
- > **Oogbewegingen:** vaak knipperen de hoofden in deepfakes niet of nauwelijks met hun ogen.
- > **Coördinatie stem/lichaam:** wanneer er bijvoorbeeld armbewegingen worden gemaakt die niet in overeenstemming zijn met wat er op dat moment gezegd wordt, zou er sprake kunnen zijn van deepfakes.

samenzweringstheorie zou George Floyd al in 2016 overleden zijn.

In het rapport wordt dus beweerd dat de inmiddels beruchte arrestatievideo gemanipuleerd is en dat zowel Floyd als de betrokken agent Derek Chauvin digitale deepfakesamenstellingen zijn van twee of meer echte mensen. Het rapport pretendeert in eerste instantie zelfs dat Chauvin, de agent die Floyd om het leven bracht, de bekende acteur en stand-upcomedian Benjamin Bailey is.

Maar nu komt het: wanneer een extern deskundige in het rapport vervolgens zegt dat de Chauvin in de video met 99 procent zekerheid de echte Chauvin is en niet de acteur Bailey, wordt door de politica de deepfakekaart getrokken. Volgens haar zou het vervolgens wél de acteur Bailey kunnen zijn, maar is zijn gezicht wellicht digitaal gemodificeerd om het te laten lijken op Chauvin. Deepfake fungeert daarmee dus als opvulling van de leegte tussen de verschillende samenzweringspuzzelstukjes. Lijkt er iets niet te kloppen? Dan is het vast deepfake.

Nieuwe invalshoek

Complotbedenkers grijpen het deepfakeverschijnsel dus aan om echte gebeurtenissen te classificeren als nep. Het zal de kracht van samenzweringstheorieën verder doen laten toenemen en het nog lastiger maken ertegen op te treden. Het fenomeen deepfake zorgt bij complotbedenkers immers voor de ontbrekende verklaringen waar ze in hun samenzweringstheorieën naar op zoek zijn. Deepfakes blijken het perfecte cement te zijn in een rammend, gefragmenteerd en incompleet samenzweringverhaal.

Dit is een nieuwe invalshoek die het potentiële gevaar van deze nieuwe technologie nog duidelijker blootlegt. Want wanneer echte beelden worden bestempeld als nep en vervalste beelden als echt kan iedereen vervolgens geloven wat hij of zij wil, met alle gevolgen van dien.

Het complete rapport 'Deepfaketechnologie: The Infocalypse' is te vinden op <https://www.jarnoduursma.nl/deepfake-technologie-the-infocalypse/>.

(On)waarheid kun je niet communiceren

‘Je voelt en je weet dat de scepsis niet is geweken. Je geloofwaardigheid staat onder curatele’

Frank Huysmans

Bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis

*J*e gelooft niet wat ik zeg hè? Ik zie het aan je. Ik zie je twijfelen. Maar denk je nou echt dat ik hierover zou gaan liegen? Echt, ik zweer het je, op het graf van mijn bloedeigen grootmoeder als het moet. Jullie móeten me geloven.

Herken je dit? Je probeert iemand van je oprechtheid te overtuigen, maar wat je ook zegt, steeds is daar die sceptische blik. Omdat je niet opgeeft gaat de ander overstag: ‘Oké, oké, ik geloof je.’ Om ervan af te zijn. Niettemin voel je, en weet je, dat de scepsis niet is geweken. Je geloofwaardigheid staat onder curatele. Tot de coronacrisis het land in maart lam legde stond ‘nepnieuws’ hoog op de

maatschappelijke agenda. ‘s Lands agrariërs stoomden met hun trekkers op naar Bilthoven en Hilversum. Het RIVM verweten ze het hanteren van een verkeerde meetmethode. Daardoor zouden boeren ten onrechte als de hoofdschuldigen van de stikstofcrisis zijn bestempeld. ‘Staatsomroep’ NOS zou in haar berichtgeving deze voorstelling van zaken bestendigen. Journaalreporter Edwin van den Berg kreeg live in de uitzending twee ‘NOS = FAKE NEWS’-stickers op zijn jas geplakt terwijl hij, oh ironie, verslag stond te doen van het boerenprotest zelf. In Den Haag hadden de landbouwers en veeboeren kort daarvoor al gedemonstreerd tegen ‘verkeerde beeldvorming’.

Streven naar een gedeeld wereldbeeld binnen de eigen groep en naar onenigheid met de rest. ‘Wij tegen de anderen’ is een strategie met een lange grijze baard. Dictators en sekteleiders maken er al eeuwenlang gebruik van, evenals revolutionairen en andere extremisten. Toch lijkt de strategie met de digitale communicatiemiddelen een nieuwe impuls te hebben gekregen.

De combinatie van openheid en beslotenheid leent zich hiervoor uitstekend. In de openbare kanalen van Facebook en Twitter wordt in de woordenstrijd met tegenstanders de groepsidentiteit verstevigd. Binnen de virtuele muren – *members only* – van Reddit-kanalen en WhatsApp-groepen krijgt de structuur van de groep verder vorm. De voorlopers onderscheiden zich er van de volgers. Nieuwelingen worden getest op loyaliteit aan beginselen en doelstellingen, hun afkeer van de mainstream media en hun kennis van het wereldbeeld dat in de groep als de werkelijke werkelijkheid geldt.

Als ik journalist zou zijn, of politicus, zou ik inmiddels vurig verlangen naar een manier om het waarheidsgehalte van mijn bericht in dat bericht in te kunnen bakken. Maar waarheid laat zich niet communiceren, net zomin als onwaarheid. Idem dito voor (on)oprechtheid en (on)eerlijkheid.

Evolutietheoretici hebben betoogd dat onze voorouders zijn gaan communiceren omdat ons bewustzijn ingekapseld zit in neurale processen. Of simpeler gezegd: omdat ze elkaars gedachten niet konden lezen. De ontvanger van je boodschap kan er altijd het zijne van denken. En als je er wat langer over nadenkt realiseer je je dat dat eigenlijk maar goed is ook. Hoe zorgelijk de opzettelijke verspreiding van onwaarheden vanuit democratisch oogpunt ook is.

<

De bibliotheeksector in tijden van corona

Getroffen maar weerbaar

De coronacrisis heeft een ongekende impact op onze samenleving en ook de bibliotheeksector is geraakt.

Om een eerste beeld te krijgen van de gevolgen voor nationale bibliotheken wereldwijd en openbare bibliotheken in Nederland voerde de Koninklijke Bibliotheek twee onderzoeken uit. De eerste resultaten.

Marjolein Oomes

Kennisadviseur
en promovenda

Anna Rademakers

Collectiespecialist
cultuurgeschiedenis

**Rosemarie
van der Veen-Oei**

Adviseur (inter)nationale
samenwerking bij de
Koninklijke Bibliotheek

De coronapandemie, die op het moment van schrijven midden augustus wereldwijd ruim 20 miljoen geregistreerde besmettingen en meer dan 700.000 slachtoffers heeft geëist, zorgde ervoor dat verschillende landen in een rap tempo in lockdown gingen. Om daarna hun maatregelen te versoepelen – en soms terug te keren naar een lockdown-situatie. Ook bibliotheken moesten wereldwijd een groot deel van hun activiteiten staken en hun deuren sluiten. Wat gebeurde er in deze periode precies in de bibliotheekwereld? Waar liepen bibliotheken tegenaan? Hoe gingen ze om met de uitdagingen die deze tijd met zich meebracht? Zijn er ook lessen en kansen voor de toekomst?

Om de antwoorden op die vragen boven tafel te krijgen stuurde de Koninklijke Bibliotheek (KB) in de periode

van april tot en met juli een tweetal vragenlijsten rond. Het doel was om een beeld te krijgen van de impact van de crisis en de manieren waarop bibliotheken zich in die periode inzetten voor hun gebruikers en de samenleving. Tegelijkertijd boden de uitkomsten de mogelijkheid om ervaringen, tips en best practices uit te wisselen met collega-bibliotheken.

Het betrof een:

> onderzoek onder **nationale bibliotheken**, in samenwerking met de Conference of Directors of National Libraries (CDNL) en de International Federation of Library Associations (IFLA). In april en juni werden twee online vragenlijsten gestuurd naar circa 180 nationale bibliotheken wereldwijd. De eerste survey concentreerde zich op de directe gevolgen van de crisis en de genomen

Foto: Mark Ponsford

door ziekte uitvalt? Kunnen medewerkers die thuiswerken dezelfde kwaliteit leveren als op kantoor? Gaan leden nog fysiek naar de bibliotheek? Ook waren er zorgen over de financiële gevolgen van de crisis. In het eerste onderzoek gaf 75% aan te vrezen voor hun financiële situatie. Helaas bevestigde het vervolgonderzoek: slechts 6% kreeg een extra overheidssubsidie.

Creatief door corona

Doordat fysieke dienstverlening niet meer mogelijk was, nam de digitale dienstverlening van bibliotheken exponentieel toe. Dit was ook zichtbaar in de digitale bezoekcijfers, die opliepen van 30% tot maar liefst 126% meer vergeleken met voor de crisis. Meer dan de helft (62%) van de responderende bibliotheken gaf aan de afgelopen tijd haar digitale diensten te hebben verbeterd; 73% ontwikkelde nieuwe online diensten, zoals virtuele leeszalen, online events en livestreams met bibliothecarissen. Als ze al voor de crisis gebruikmaakten van sociale media werden deze kanalen tijdens de coronaperiode beter en efficiënter ingezet. Met de omslag naar thuiswerken werd het personeel vaardiger met online tools. Sommigen kregen hulp bij het thuiswerken, bijvoorbeeld met online cursussen.

Sommige nationale bibliotheken zetten zich nadrukkelijker in als publieke instelling met een maatschappelijke taak. In Azië werkten nationale bibliotheken bijvoorbeeld aan een corona-archief, waar informatie over het virus en de pandemie werd verzameld. Een Oost-Europese bibliotheek produceerde in samenwerking met een technische onderwijsinstelling 3D-geprinte gezichtsmaskers. Een bibliotheek in West-Europa doneerde beschermingsmaterialen aan plaatselijke ziekenhuizen.

Heropening

Het tweede onderzoek richtte zich op de periode na de versoepeling van maatregelen. Van de bibliotheken hanteerde 64% een gefaseerde heropening: zij waren alleen op afspraak te bezoeken of het gebouw was enkel open voor medewerkers. De nodige voorzorgsmaatregelen werden geno-

maatregelen. In de tweede survey stond de heropening van bibliotheken centraal. In totaal reageerden 55 nationale bibliotheken.

> een onderzoek onder **openbare bibliotheken in Nederland**. Hierin stonden de impact van de crisis op de dienstverlening en het personeel centraal. Aan alle 145 bibliotheekorganisaties werd een online vragenlijst verstuurd; 65 bibliotheken vulden de lijst in.

NATIONALE BIBLIOTHEKEN

Alle nationale bibliotheken ter wereld kregen te maken met de gevolgen van de coronapandemie. De verscheidenheid aan maatregelen in verschillende landen leidden tot diverse oplossingen – van volledige sluiting van de ge-

bouwen tot ontwikkeling van nieuwe diensten.

Thuiswerken en directe gevolgen

Uit het eerste onderzoek bleek dat 85% van de nationale bibliotheken tijdens de coronapandemie was gesloten voor bezoekers. In 65% van de gevallen werkten medewerkers overwegend thuis. De bibliotheken die wel hun deuren geopend hielden voor hun leden of personeel, zorgden voor extra hygiënische maatregelen en flexibele werktijden. In 36% van de gevallen werd bij binnenkomst de temperatuur van personeel gemeten.

Veel nationale bibliotheken maakten zich zorgen over hygiëne en gezondheid. Hoe bewaak je als publieke instelling de gezondheid van je medewerkers en bezoekers? Wat doe je als een werknemer met unieke vaardigheden

‘Veel van de bibliotheken ontwikkelden nieuwe online diensten, zoals virtuele leeszalen, online events en livestreams met bibliothecarissen’

men, zoals verplicht anderhalf tot twee meter afstand houden, mondkapjes gebruiken en frequent desinfecteren van werkoppervlakken en collectiestukken. Ruim 80% van de bibliotheken noemde de veiligheid van het personeel als de grootste zorg, met name de capaciteit van beschermingsmateriaal. Alle bibliotheken voerden ontsmettingsmaatregelen voor de geleende boeken uit, variërend van de quarantainemethode – wisselend tussen 24 uur en 14 dagen – en handmatige desinfectie tot machinale ontsmetting voor boeken.

Een overgrote meerderheid (82%) liet weten de maatregelen op het gebied van hygiëne en social distancing voorlopig te blijven handhaven, ook als de overheid dat niet meer voorschrijft. Bovendien gaven bijna alle bibliotheken aan dat het personeel voorlopig thuiswerkt en 47% van de bibliotheken ontwikkelde een crisismanagementplan voor een mogelijke tweede golf in de coronapandemie.

Nieuwe (online) kansen

In april gaf iets meer dan de helft van de respondenten aan tijdens de lockdown nieuwe digitale diensten te (willen) ontwikkelen. In juni bleek zelfs 73% dat te hebben gedaan, met name in de vorm van digitale toegang tot bibliotheekbronnen, online tentoonstellingen en digitale educatieve oplossingen. Het belang van digitalisering, online dienstverlening en prominente aanwezigheid op sociale media werd genoemd als belangrijkste inzicht dat de coronacrisis heeft gebracht. Deze ontwikkelingen raakten in een stroomversnelling en hebben het bibliotheekwezen onomkeerbaar veranderd.

OPENBARE BIBLIOTHEKEN

Ook de Nederlandse openbarebibliotheekwereld werd hard geraakt door de coronacrisis. Met ingang van 16 maart werden alle bibliotheken ge-

dwongen hun deuren te sluiten en hun activiteiten in de vestigingen af te gelasten. De situatie vroeg om snel schakelen. Personeel moest veelal vanuit huis werken en bibliotheektaken op locatie konden niet langer worden vervuld. Vooral werk rondom programmering, frontofficetaken en dienstverlening aan het onderwijs kwamen stil te liggen, maar ook taken voor collectioneren en onderhoud hadden te lijden onder de lockdown.

Nieuwe diensten en activiteiten

Om leden en bezoekers in deze tijd toch van dienst te kunnen zijn werkten bibliotheken hard aan nieuwe of omgevormde dienstverlening. Zo wisten veel bibliotheken hun gebruikers, ondanks de sluiting van vestigingen, toch te voorzien van leesmateriaal. Er werden afhaal- of bezorgdiensten opgezet (70%) of afgeschreven materialen beschikbaar gesteld voor aan huis gekluisterde lezers (28%). Ruim 80% van de bibliotheken gaf leestips via sociale of lokale media en 45% gebruikte video- en streamingdiensten voor voorleesactiviteiten voor de jeugd.

Ook de online bibliotheekdiensten bleken een uitkomst voor de leesliehebber. Landelijke platforms, zoals de online Bibliotheek, de LuisterBieb en de speciaal voor de coronacrisis opgezette ThuisBieb werden uitgebreid en opengesteld voor leden en niet-leden. Dit digitale aanbod bleef niet onopgemerkt: zoals figuur 1 laat zien steeg het aantal gebruikers en uitleningen van deze diensten in korte tijd aanzienlijk. Niet alleen voor leesmateriaal en leesplezier bood de bibliotheeksector alternatieven; ook op andere vlakken werd gestreefd naar betekenisvolle dienstverlening. Zo zetten bibliotheken massaal telefoon- of online videodiensten in om mensen te voorzien van hulp bij het gebruik van online diensten of op het gebied van basisvaardigheden, om informatie te geven over het coronavirus of ter ontspanning, bijvoorbeeld middels

‘De digitale bezoekers liepen op van 30% tot maar liefst 126% meer vergeleken met voor de crisis’

Figuur 1: toename gebruik online bibliotheekdiensten tijdens de coronacrisis.

online games, opdrachten of leesclubs. Uit zorg voor kwetsbare of eenzame gebruikers werden telefonische contactmomenten ingepland en digitale koffiebijeenkomsten georganiseerd.

Personeel

Het plotselinge stilvallen, aanpassen en ontwikkelen van diensten vroeg veel van bibliotheekpersoneel. Om tot stilstand gekomen takenpakketten op te vullen zetten bibliotheken hun medewerkers in om klantondersteuning te bieden bij online diensten (77%), ontwikkelden deze medewerkers zelf nieuwe activiteiten (71%) en pakten ze praktische klussen op (63%). Waar alternatieve taken niet meteen voorhanden waren werd medewerkers gevraagd online cursussen te volgen (87%), bijvoorbeeld via Bibliotheek Campus. Slechts een handvol bibliotheken (10%) vroeg aan medewerkers die door de sluiting minder werk omhanden hadden extra verlof op te nemen of zich op een andere wijze nuttig te maken voor de samenleving.

Zorgen en beperkingen

Hoewel snel en creatief werd gereageerd op de ontstane situatie ging dit natuurlijk niet zonder zorgen en beperkingen. In veel bibliotheken heerste onder personeel angst voor besmetting met het virus. Ook onduidelijkheid over richtlijnen en juridische mogelijkheden maakte zaken soms extra complex. Een gebrek aan kennis en (digitale) vaardigheden zorgde soms voor moeilijkheden bij het opzetten van een goede online dienstverlening. Om medewerkers te ondersteunen ging 83% van de bibliotheken flexibel om met werktijden en trof technische of ergonomische maatregelen voor thuiswerken. Ook voor psychologisch welzijn was op veel plekken extra aandacht. Bijna 25% nam hiervoor speciale maatregelen, maar ook bij andere respondenten werd het belang van contact met en aandacht voor medewerkers gevoeld.

MEER ONLINE
BIBLIOTHEEK-
BEZOEKEN

MEER E-BOOKS-
UITLENGEN
(ONLINE
BIBLIOTHEEK)

NIEUWE
E-BOOKLEDEN
(ONLINE
BIBLIOTHEEK)

MEER
LUISTERBOEK-
UITLENGEN

MEER
E-BOOK
DOWNLOADS
THUISBIEB

Nationale bibliotheken
(Wereldwijd)

Openbare bibliotheken
(Nederland)

62%	Online diensten uitgebouwd / verbeterd	69%
73%	Nieuwe diensten ontwikkeld	94%
38%	Extra helpdeks ingericht	75%

Online leestips
via sociale media

Online events (zoals
boeklancering,
workshops en trainingen)

Veel voorkomende
diensten

Online leestips

Online ontmoeting

Virtuele leeszaal

Haal-/bezorgdienst

Telefonisch /
online spreekuur

Haal-/bezorgdienst

Online
storytelling
voor kinderen

Online tips over
toegankelijkheid
database

Online voorlees-
activiteit voor
kinderen

Online informatie
over corona

On-demand
digitisation voor
bijzondere boeken

Heropening

Vlak na het uitsturen van de survey openden bibliotheken voorzichtig weer hun deuren. Aanvankelijk konden zij alleen hun klassieke uitleenfunctie uitvoeren; activiteiten en andersoortige samenkomsten behoorden in de eerste weken nog niet tot de mogelijkheden. Bibliotheken brachten speciale bewegwijzering en eventuele looproutes aan. Ook zetten zij extra personeel in om bezoekers te kunnen begeleiden in de aangepaste bibliotheek. Met de stapsgewijze versoepelingen van de maatregelen werd steeds meer mogelijk: studeerplekken kwamen weer beschikbaar en groepen mochten weer

‘De vraag is of de versnelde digitaliserings-slag van tijdelijke aard is of een eerste duw richting een meer hybride vorm van dienstverlening’

samenkomen. Toch bleven bibliotheken ook voorzichtig in het organiseren van grootschalige activiteiten, uit angst voor een tweede coronagolf.

EEN HYBRIDE TOEKOMST VOOR BIBLIOTHEKEN?

Optimaal blijven presteren in tijden van crisis bleek een uitdaging voor alle sectoren, in Nederland en in de rest van de wereld. De uitgevoerde onderzoeken onder nationale en openbare bibliotheken laten zien dat de bibliotheeksector er goed in is geslaagd hun leden ook in crisistijd van dienst te blij-

ven. In korte tijd werden activiteiten naar het internet verplaatst en nieuwe online diensten ontwikkeld. Getuige de aanzienlijke toename in het gebruik en aantal gebruikers van deze digitale diensten lijkt de bibliotheek hiermee ook nieuwe gebruikers te hebben aangetrokken.

Deze snelle verschuiving getuigt van een weerbaarheid en wendbaarheid die velen zich een jaar geleden waarschijnlijk niet hadden kunnen voorstellen. Uit de pragmatische oplossingen en creatieve werkwijzen om delen van de dienstverlening in stand te houden blijkt dat de bibliotheeksector over een enorm lerend vermogen beschikt. Bibliotheken zijn zich bewust van hun rol in de samenleving en zoeken naar manieren waarop zij een betekenisvolle maatschappelijke bijdrage kunnen leveren.

Onzekerheid

De ommekeer verliep niet zonder slag of stoot. De onzekerheid van een financiële terugslag overheerst de strategische beslissingen. De pandemie is wereldwijd nog niet onder controle. Plannen worden gesmeed hoe een eventuele tweede uitbraak het hoofd te bieden. Voor de komende tijd is het de vraag in welke mate die omslag een duurzaam karakter heeft: was de versnelde digitaliseringsslag van tijdelijke aard, of was het een eerste duw richting een meer hybride vorm van dienstverlening? Zal de toename van nieuwe gebruikers doorzetten of stagneert deze lijn? De KB streeft ernaar deze ontwikkelingen de komende tijd te blijven monitoren. Op deze manier wordt de waardevolle inzet en de veerkracht van de bibliotheek ten tijde van de crisis zichtbaar gemaakt.

Verder lezen:

- > Resultaten eerste survey nationale bibliotheken: <http://bit.ly/onderzoekapril2020>.
- > Resultaten tweede survey nationale bibliotheken: <http://bit.ly/onderzoekjuni2020>.
- > Resultaten survey openbare bibliotheken, KB 2020, nog te publiceren: <https://www.bibliotheekinzicht.nl/dossiers/de-bibliotheek-in-coronatijd>.

Ingressus feliciteert Librije Zutphen

De meer dan 450 jaar oude Librije Bibliotheek beschikt sinds kort over een online catalogus,
gemaakt door Ingressus op basis van het boek 'Catalogus Librije Zutphen,
de kettingbibliotheek van de Walburgiskerk' van A.D. Renting en J.T.C. Renting-Kuijpers

www.librije-zutphen.nl

INGRESSUS

www.ingressus.nl

**JURIDISCHE
KWESTIES**

**KB ONDER-
ZOEKSKRONIEK**

**UITGELEZEN
+
VERENIGINGEN
+
LIFEHACKING
+
FAVORIETEN**

**‘Letsgetlost.today hoopt door totaal
willekeurige websites en apps
aan te bieden de gebruiker uit de bubbel
van algoritmes te helpen ontsnappen’**

**Aldus een bericht op
www.informatieprofessional.nl**

@informatieprofessional

@IPnieuws

[linkedin.com/company/informatieprofessional](https://www.linkedin.com/company/informatieprofessional)

CHEESE GEGETEN HEBBEN VAN PORTRETRECHT

Het respecteren van de rechten die door de Auteurswet aan makers of rechthebbenden worden toegekend is een zinnige maar ook ingewikkelde zaak. Zeker bij foto's waar een persoon op staat. Het portretrecht in beeld.

Foto: Alexander Kirch

Er is een tijd geweest dat op internet alles geoorloofd leek wat in 'de echte wereld' niet mocht. Velen waren er vast van overtuigd dat nationale overheden met hun wetten en regels geen vat zouden kunnen krijgen op het wereldomspannende digitale netwerk. Het web zou een vrijhaven worden voor de uitwisseling van gedachten en creativiteit. In februari 1996 stelde Grateful Dead-tekstdichter en zelfbenoemd libertariër John Perry Barlow (1947-2018) in zijn Onafhankelijkheidsverklaring van Cyberspace dat de 'regeringen van de industriële wereld' in 'het nieuwe huis van de Geest' niets te vertellen hebben. En om te benadrukken dat zoiets als 'intellectueel eigendom' daar niet bestaat voegde hij eraan toe: *'In our world, whatever the*

human mind may create can be reproduced and distributed infinitely at no cost.' (Hij schreef deze woorden in Davos, waar de wereldelite traditiegetrouw bijeen was voor het World Economic Forum.)

Auteursrechtinbreuken

Tien jaar later gaf Barlow toe dat het toch wat anders was gelopen wat die onafhankelijkheid betreft. Al was hij er nog wel van overtuigd dat het auteursrecht niet te handhaven zou zijn te midden van de welig tierende internetpiraterij. In de jaren nul zijn we gewend geraakt aan het idee dat alles waar auteursrecht op rust inderdaad straffeloos gekopieerd, verspreid en opnieuw gepubliceerd kon worden. Want we deden het en er was niemand die er wat aan deed. Anno 2020 speuren gespecialiseerde bureautjes in opdracht van rechthebbenden het web af op zoek naar auteursrechtinbreuken, verzamelen bewijs en sturen je een schikkingsvoorstel. Ook met publiek geld en in het publieke belang opererende erfgoedinstellingen ontkomen er niet aan. Dat mag blijken uit rechtszaken die zijn gevoerd over het online plaatsen van gedigitaliseerde objecten uit hun collecties. In de vorige *IP* besteedde ik aandacht aan het hoger beroep in de zaak-Erfgoed

Leiden. Hoewel het arrest van het hof voor Erfgoed Leiden een stuk gunstiger uitpakte dan de eerdere uitspraak van de rechter – op een aantal online gepubliceerde foto's rustte geen auteursrecht meer (verloop zeventigjaartermijn voor anonieme werken) en de vergoeding voor de overige foto's viel een stuk lager uit – was duidelijk dat ook zij de rechten dienen te respecteren die door de Auteurswet aan makers of rechthebbenden worden toegekend. Door een aanstaande auteursrecht hervorming binnen de EU wordt het voor erfgoedinstellingen eenvoudiger om een collectieve regeling te treffen.

Toestemming vragen

Er zijn niettemin altijd gevallen waarin het nóg ingewikkelder ligt. Eén zo'n geval doet zich voor wanneer er op een foto iemand staat afgebeeld. Het 'portretrecht' is geregeld in de artikelen 19 t/m 21, 30 en 35 van de geldende Nederlandse Auteurswet. De cruciale vraag is of het portret is gemaakt in opdracht of ten behoeve van de geportretteerde. Is dat het geval, dan mag je het als derde partij (naast geportretteerde en portretist) niet verveelvoudigen noch openbaar maken zonder toestemming van zowel de auteursrechthebbende – dat is bij een foto-opdracht in de regel de fotograaf, ook als die voor zijn werk is betaald – als van de geportretteerde (c.q. tot tien jaar na het overlijden diens nabestaanden). Er is op deze regel, u voelde haar al aankomen, een uitzondering. Voor het reproduceren van een fotografisch portret in nieuwsmedia is toestemming van de geportretteerde resp. diens nabestaanden voldoende; wel moet de naam van de fotograaf worden vermeld indien die op het origineel is geplaatst.

Frank Huysmans

Bijzonder hoogleraar
bibliotheekwetenschap aan de UvA
en zelfstandig onderzoeker en
adviseur bij WareKennis

'Als je zeker weet dat de persoon op de afbeelding al langer dan tien jaar dood is én de maker van die afbeelding al langer dan zeventig jaar, ga je gang'

Jurisprudentie

Is het portret niet in opdracht of ten behoeve van de geportretteerde gemaakt, dan mag je het niet verveelvoudigen of openbaar maken zonder toestemming van de rechthebbende, én mag je het niet openbaar maken 'voor zover een redelijk belang van de geportretteerde (resp. een of meerdere van diens nabestaanden) zich daartegen verzet'. Dat is een ruime omschrijving die de rechter veel speelruimte geeft. De jurisprudentie richt zich op twee gronden: het persoonlijkheidsrecht en bescherming tegen exploitatie.

Bij persoonlijkheidsrecht gaat het vaak over bescherming van de privacy, bijvoorbeeld in geval van onzedelijke poses of bij iemand die zijn straf heeft uitgezeten. Ook kan de afgebeelde persoon zich verzetten tegen het plaatsen van haar afbeelding in een haar onwelgevallige (bijvoorbeeld politiek-ideologische of commerciële) context. In het geval van nieuwsmedia weegt de rechter het belang van de geportretteerde af tegen andere grondrechten. Nieuwsmakers hebben recht van expressie (meningsuiting) en het algemene publiek heeft het recht om geïnformeerd te worden over relevante gebeurtenissen.

Mislopen van vergoeding

De tweede rechtsgrond, exploitatiebescherming, is van toepassing bij bekende Nederlanders die door hun bekendheid ('goodwill') is de vakterm) normaliter geld kunnen vragen voor hun medewerking aan een publicatie of een commerciële uiting. Het mislopen van een vergoeding bij 'feitelijke verzilverbaarheid' vindt de rechter zo'n redelijk belang.

Kortom: als je zeker weet dat de persoon op de afbeelding al langer dan tien jaar dood is én de maker van die afbeelding al langer dan zeventig jaar, ga je gang. In alle andere gevallen is het inwinnen van juridisch advies geen overbodige luxe. Wat wijlen John Perry Barlow daar ook van vond. <

Tip voor een boek, onderzoek, paper of ander geschreven werk dat interessant zou kunnen zijn voor collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatieprofessional.nl.

Platformrevolutie

Van Amazon tot Zalando, de impact van platformen op hoe wij werken en leven | Martijn Arets | Boom | Management Impact | 9789462762435 (ook als e-book verkrijgbaar) | 368 pagina's | € 27,50

In *Platformrevolutie* geeft platformoptimist, -realist en -criticus Martijn Arets een kijkje achter de schermen van de organisaties in de platformeconomie. Wat doen platformen en waarom? Wat

doen zij anders dan andere en wat zijn de voorwaarden voor succes? Vervolgens lees je wat de mogelijkheden zijn voor gevestigde organisaties en overheden, waarbij het zoeken is 'naar een eeuwige balans tussen platformkapitalisme aan de ene kant en een totalitaire surveillancesamenleving aan de andere kant', aldus de auteur. Hij sluit af met een blik in de toekomst en schetst de voorwaarden waaronder platformen kunnen bijdragen aan een inclusievere platformeconomie.

The Library of Franeker University in Context, 1585-1843

Jacob van Sluis | Koninklijke Brill Leiden | 9789004352254 (ook als e-book verkrijgbaar) | 360 pagina's | € 140

De Universiteit van Franeker trok tussen 1585 en 1843 studenten aan uit protestantse landen in heel Europa. De collectie van de bibliotheek die naast de universiteit werd opgericht, is vrijwel geheel bewaard gebleven bij Tresoar, bewaarplaats van de geschiedenis van Friesland, en kon daarom chronologisch worden onderzocht. In zijn boek bespreekt Jacob van Sluis

de relatie van de bibliotheek met het onderwijs aan de Universiteit van Franeker en maakt hij vergelijkingen met gelijksoortige bibliotheken elders. Van Sluis was tot begin 2020 werkzaam bij Tresoar als collectievormer en conservator oude drukken en handschriften. Zijn hoofdtaak was het inventariseren en beschrijven van de overgeleverde collectie van de bibliotheek van de Universiteit van Franeker. Met zijn boek geeft hij antwoord op vragen als: waarom kreeg Franeker een universiteit en verdween deze weer in 1843? En: wie was verantwoordelijk voor de grote, mysterieuze boekendiefstal uit 1648?

(On)veilig online

Bescherm jezelf tegen cybercrime en privacyschenders | Andrew Dasselaa | Van Duuren Media | 9789463561747 (ook als webversie verkrijgbaar) | 288 pagina's | € 24,99

De tijd dat internet een plek was van idealen en hoopvolle dromen voor een betere toekomst is voorbij. Cowboykapitalisme en digitale criminelen bedreigen zowel privacy als portemonnee, stelt Andrew Dasselaa. In zijn boek kun je lezen wat zowel burgers als professionals in organisaties kun-

nen doen om zichzelf of hun organisaties te beschermen, maar ook hoe je anoniem kunt blijven en wat je rechten zijn. In interviews met hackers, beveiligingsexperts, privacydeskundigen en digitale rechercheurs leer je van professionals hoe cybercriminelen en privacyschenders denken en hoe je ze te slim af kunt zijn. De auteur interviewde onder meer Evelyn Austin, directeur van Bits of Freedom, en beveiligingsexpert Brenno de Winter, die de overheid adviseert over informatiebeveiliging en privacybescherming ten behoeve van de corona-app.

SPROOKJESBIBLIOTHEKEN

Hij had de foto's al geschoten voordat corona losbarstte. Daardoor ging een expositie even niet door. Maar het boek bracht Oscar de Wit onlangs wel uit: deel 2 van *5 bijzonderste historische bibliotheken in Nederland*.

5 bijzonderste historische bibliotheken in Nederland deel 2 | Oscar de Wit | Leblanc | 9789464061444 | 60 pagina's | <https://www.leblancdesign.nl>

De bibliotheek van Kasteel Amerongen is een van de weinig bewaard gebleven adelsbibliotheken uit de achttiende eeuw. Vrijwel alle boeken in de bibliotheek zijn van de oorspronkelijke kasteelbewoners. Dit zijn vooral boeken over onderwerpen die destijds belangrijk werden gevonden om deel te kunnen nemen aan het hofleven en boeken om het landgoed goed te kunnen beheren.

Foto: Oscar de Wit

Oscar de Wit is enthousiast aan de telefoon: de eerst afspraken voor buitenlandse bibliotheken staan gepland. De Nottebohmzaal van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen in november, Wenen in het nieuwe jaar. En acht toezeggingen waaronder Schotland, Ierland, Duitsland en Oostenrijk. Allemaal in 2021. Corona en weder dienende natuurlijk. De John Rylands Library in Manchester kon hij nog net op de valreep schieten, op 15 maart. Een 'bibliotheek met een Harry Potterachtige uitstraling', vertelt hij, een neogotisch gebouw waarvan de naam verwijst naar John Ry-

lands, een Engelse ondernemer en filantroop uit de negentiende eeuw. In diezelfde stad legde zijn camera ook al de Chetham's Library vast, de oudste bibliotheek van het Verenigd Koninkrijk, en in Hawarden (Wales) de Gladstone Library waar je tussen de boeken kunt overnachten.

Aanraakbaar scherp

In eigen land zag onlangs deel 2 van *5 bijzonderste historische bibliotheken in Nederland* het licht. In dit boek foto's van de bibliotheek van het Grootseminarie Rolduc in Roermond, van kasteel Amerongen, van Slot Zuylen in Oud-Zuilen en van twee bibliotheken in Amsterdam: die van dierentuin Artis en de Cuypers-bibliotheek in het Rijksmuseum.

De beelden hebben allen de duidelijke stempel van De Wit, qua lenshoek, uitsnede en bewerking. *You love it or hate it*, zo reageren mensen op zijn fotografie, weet hij. 'Ik

De John Rylands Library in Manchester.

Foto: Oscar de Wit

zit niet aan fotografieregels vast, ik maak wat ik mooi vind. En dat zijn oude dingen. Ik houd van geschiedenis. Met de foto's wil ik kijkers meenemen naar vroeger tijden. Bibliotheken passen in die zin heel goed bij mijn stijl van fotografie.' 'HDR-Oldstyle' noemt hij die, en hij heeft zelf 'foto art designer' op zijn visitekaartje staan. HDR staat voor *high dynamic range*. 'Deze vorm is toevallig ontstaan toen ik een bewerking van een foto maakte.' De

beelden worden er 'aanraakbaar' scherp en gedetailleerd mee.

Samenwerking

Deel 1 van 5 *bijzonderste historische bibliotheken in Nederland* is vorig jaar verschenen. Met daarin de bibliotheken van Teylers Museum (Haarlem), Huis van Gijn (Dordrecht), Bibliotheca Thysiana (Leiden), de Librije (Zutphen) en Ets Haim (Amsterdam). Het idee voor de serie deed De Wit op toen hij op internet een artikel las waarin tien historische bibliotheken in Nederland werden belicht. Dat sprak hem zo zeer aan dat hij besloot ze allemaal met de camera vast te leggen.

Voor de foto's van bibliotheken in het buitenland heeft hij ook weer plannen, 'zeker een fotoboek in 2021', maar hij knipoogt ook naar een vorm van (promotie)samenwerking met de bibliotheken. <

Boek winnen?

Namens Oscar de Wit mag IP een exemplaar weggeven van 5 *bijzonderste historische bibliotheken in Nederland deel 2* (ter waarde van 49,95 euro). Interesse? Stuur dan voor 1 oktober een mail naar redactie@informatieprofessionals.nl.

**Scan de QR-code
voor een eenmalige gift**
*Ook Dolly Bellefleur ondersteunt
deze actie*

**HOUD
CULTUUR
LEVEND!**

Kom nu in actie en
doneer direct via de
QR-code of ga naar
houdcultuurlevend.nl
voor meer informatie.

**PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS**

De digitale epidemie | Hoe we kunnen afrekenen met online bedreigingen | Uitgeverij Haystack | 9789461263896 | 422 pagina's | <http://www.dedigitaleepidemie.nl>

Rob Oostveen profiteerde als bedrijfskundige van de digitale revolutie. Had leidinggevende functies bij technologiebedrijven als Philips, was bedenker/oprichter van een van de eerste online communities in Nederland, waaronder Smulweb. Ontwikkelt nu oplossingen voor 'online bedreigingen'. En schrijft thrillers.

6 VRAGEN AAN ROB OOSTVEEN

'Epidemie'... dat belooft weinig goeds. Is het zo erg?

'In ieder geval erger dan de meeste mensen beseffen. De manier waarop de digitalisering zich ontwikkelt zorgt voor een ondermijning van onze samenleving als er niet snel wordt ingegrepen; het is een sluipmoordenaar. Cybercrime neemt toe, gegevens worden ons ontfutseld, bedrijven doen alles online en vergeten drie miljoen zwakkeren, de datacompanies hebben de macht, de individualisering overheerst. Verder zijn er DDoS-aanvallen, groeiende onvrede en protesten over bijna alles, fake news, deepfake, trollen... Moet ik nog verder gaan? Weinigen zien de samenhang tussen al die gebeurtenissen en een ongecontroleerde ontwikkeling van de digitalisering.'

Er is nog geen vaccin beschikbaar, schrijf je, maar het boek kan 'helpen om alvast enige immuniteit op te bouwen'. Hoe dan?

'Mijn boek beoogt de opkomst van de digitalisering in perspectief te plaatsen en te laten zien hoe die op vrijwel alle gebieden invloed heeft. Het is bedoeld om burgers inzicht te geven in hoe de digitalisering hun leven evenals onze samenleving beïnvloedt. Door meer begrip daarvoor zullen ze beter in staat zijn op de juiste manier met de digitalisering om te gaan. En het is tevens bedoeld voor over-

'Heel veel data zijn heel nuttig, zeker met de komst van kunstmatige intelligentie. Een bepaalde vorm van toezicht daarop is wel nodig'

heid en politici, die vooralsnog niet in staat zijn een samenhangend beleid voor de digitalisering van de samenleving op te stellen.'

Ook heb je het over 'oplossingen om te voorkomen dat onze samenleving wordt ondermijnd'. Tipje van de sluier?

'Ik werk aan een document, een soort whitepaper, dat de noodzaak en de kenmerken van een Nationaal Platform beschrijft. Met zo'n platform kan de overheid de samenleving een digitale basis geven. Dan kunnen veel processen makkelijker en veiliger online plaatsvinden. Meer aandacht voor cybersecurity geeft de burger ook meer vertrouwen. Het platform wordt opgezet vanuit de behoeften, de houding en het gedrag van de doorsneeburger. Het kan de nu nog groeiende kloof tussen burger en overheid doen verkleinen en de inzet van een directere democratie faciliteren.'

Je hoort steeds meer over open data/access/source/science... Jouw idee hierover?

'De digitale wereld valt en staat met "open". Dat betreft allerhande standaarden die gebruik van basisfaciliteiten mogelijk maken. De ontwikkeling van het oneindige aantal apps bijvoorbeeld was zonder open standaards nooit mogelijk geweest. In mijn boek heb ik ook aangegeven dat de begrippen "open" en "standaard" ontstonden met de komst van de PC en zorgden voor de ontkoppeling van hardware en software. Dat was een essentiële mijlpaal voor de digitale ontwikkelingen. Het geeft veel mensen (ontwikkelaars) de mogelijkheid om iets te bouwen.'

Je schrijft dat iedereen druk is met het vergaren van data en het kijken naar manieren om de kennis uit die data te gelde te maken. Klinkt een tikje vies, maar het kan toch ook nuttig zijn?

'Absoluut en daarom moeten we ook niet zo spastisch omgaan met een begrip als privacy. Alles wat online verbonden is genereert data, dat is niet meer te stoppen en dat moeten we ook niet willen. Het gaat niet om het verzamelen, het gaat om wat ermee gedaan wordt. En dat is alleen maar te beheersen als burgers inzicht hebben in welke data bij wie aanwezig zijn. Met andere woorden, eis van online bedrijven, en met name datacompanies, dat ze de burgers dat inzicht geven. Die kunnen op basis daarvan eventueel (laten) ingrijpen.

'Ik ben voor een andere kijk op privacy en vind de Autoriteit Persoonsgegevens een achterhaalde instelling, in ieder geval zoals ze nu werken. Het gesputter over de corona-app en gegevens die daarmee zouden kunnen worden verkregen is nogal ridicul als je weet dat die data, en nog veel meer, langs ontelbare wegen al overal online rondzwerven bij partijen waarvan we geen idee hebben wat die er allemaal mee doen. Heel veel data zijn heel nuttig, zeker met de komst van kunstmatige intelligentie. Een bepaalde vorm van toezicht daarop is wel nodig.'

Is het bevallen, zo'n standaardwerk schrijven? Of heb je toch liever thrillers?

'Leuke vraag. Thrillers schrijven is ontstaan uit een lang gekoesterde wens en is een uit de hand gelopen hobby. Ik barst van de ideeën daarvoor en die komen stapsgewijs op papier. Toen ik met een uitgever sprak en mijn achtergrond naar voren kwam, vroeg die of ik daar iets mee wilde doen. Om gedurende het schrijfproces mijn kennis en ervaring van de laatste veertig jaar te verwerken vond ik een grotere uitdaging dan thrillers schrijven. Het is ook een thema waar geen eind aan komt.' <

VIRTUEEL LEVEN VOOR DE LIBRIJE

De oude bibliotheek de Librije in Zutphen moest het tot nu toe doen met een 'oude' papieren catalogus. Maar daar is onlangs verandering in gekomen dankzij een digitale conversie.

Marieke van Delft

Conservator Oude Drukken bij
de Koninklijke Bibliotheek

Wie denkt aan oude bibliotheken in Nederland komt al snel uit bij de Librije in Zutphen. Deze bibliotheek is heel bekend omdat ze zo goed bewaard is gebleven. De boeken staan nog in de zestiende-eeuwse ruimte die speciaal voor deze collectie is gebouwd, op de contemporaine lectrijnen (kasten) waarop de boeken aan de ketting liggen. Wie de ruimte betreedt stapt terug in de tijd.

De Librije begon eind vijftiende eeuw als kleine bibliotheek voor een college van geestelijken (kapittel), verbonden aan de Walburgiskerk, opgesteld in een speciaal daarvoor ingeruimde plek boven de kapittelzaal. In het midden van de zestiende eeuw werd bij de kerk een librije of stadsbibliotheek gesticht, een openbare bibliotheek voor geleerden die boeken nodig hadden voor hun beroep. Hiervoor werd tussen 1561 en 1564 een aparte ruimte gebouwd waar de boeken nu nog steeds staan.

Speelplaats voor kinderen

Toch is het niet zo vanzelfsprekend dat bezoekers alles zo puntgaaf aantreffen. Er zijn periodes geweest waarin er weinig aandacht was voor de Librije. In het midden van de negentiende eeuw nam het stedelijk archief de boeken over en kreeg het gebouw zelfs de functie van speelplaats voor kinderen. Dit veranderde toen de historicus K.O. Meinsma zich voor de Librije ging interesseren. Hij zorgde ervoor dat de boeken terugkwamen naar de Walburgiskerk. Ook publiceerde hij een catalogus van de collectie. Na Meinsma's dood in 1929 herhaalde de geschiedenis zich. Van lieverlee werden de boeken weer aan hun lot overgelaten, totdat in 1974 de Rijkscommissie van advies inzake het Bibliotheekwezen zich het lot van de Librije aantrok. Dat was de start van een grootscheeps restauratieprogramma, met als gevolg het instellen

van de Stichting Librije Walburgiskerk Zutphen in 1984 die ervoor moet zorgen dat de collectie goed wordt beheerd en gepresenteerd.

Restauratieproces

Sinds de instelling van de stichting is er veel gebeurd. De Librije is ordelijk opgesteld in de oorspronkelijke ruimte boven de kapittelbibliotheek (de Bovenlibrije) en het zestiende-eeuwse gebouw (de Benedenlibrije). Er heeft een omvangrijk restauratieproces plaatsgevonden met subsidie van het toenmalige ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk. De boeken worden nu regelmatig gecontroleerd en indien nodig alsnog gerestaureerd, en onderzoek naar de collectie wordt gefaciliteerd. Ook zijn er voor financiële middelen donateurs geworven en is de collectie opengesteld voor bezoek onder leiding van gidsen die eerst een opleidingsprogramma volgen. Ten slotte is op initiatief van de stichting een wetenschappelijke catalogus gemaakt door A.D. Renting en

J.T.C. Renting-Kuijpers, *Catalogus van de Librije in de St. Walburgiskerk te Zutphen* (Groningen 2008). Daaruit blijkt dat de Librije nu 826 titels telt op het terrein van theologie, recht, klassieke letterkunde, geschiedenis en schoolboekjes.

Online doorzoekbaar

De nieuwste loot aan de activiteitenstam van de stichting is de conversie van deze papieren catalogus naar een online versie, die Ingressus in samenspraak met bestuursleden Marieke van Delft van de KB en Marjke Horensma heeft gedaan. Na flink wat sparren en *trial and error* is het gelukt de wetenschappelijke catalogus zonder kwaliteitsverlies online doorzoekbaar te maken. De verschillende registers uit de catalogus fungeren als gecontroleerde trefwoorden bij de afzonderlijke records. De wetenschappelijke transcripties van de titelpagina's zijn nu vervangen door foto's – iets wat online wel kan maar indertijd voor het gedrukte boek te kostbaar was. Tegelijkertijd is een website gebouwd met informatie over de Librije, waarin de catalogus is opgenomen. Het geheel is eind 2019 opgeleverd.

Dagelijks bezoeken zo'n 35 mensen de website en bekijken ze ruim 100 pagina's. Deze bezoekers komen niet alleen uit Nederland, ook internationaal is de Librije een begrip. Op deze manier wil de stichting ervoor zorgen dat de veronachtzaming die de Librije in vroeger eeuwen weleens ten deel viel, voorgoed voorbij is.

De catalogus is in te zien op:
librije-zutphen.nl/de-catalogus/

Opkomen voor de 'spin in het web'

Op 10 september 2020 vindt het jaarlijkse BMO-congres plaats. Een congres 'anders dan anders'. Dit jaar is het namelijk zes jaar geleden dat het huidige bestuur aantrad. In april 2014 begonnen zes BMO-leden vol energie en goede voornemens aan het bestuurswerk. Zes mensen die de overtuiging deelden dat een

Het BMO-stuur (vlnr): Tineke van Ommeren, Linda Visser, Joke Boonstra, Bianca Pauwels, Alie Bakema en Guy Lhoest.

beroepsvereniging het verschil kan maken voor haar leden. Ieder lid van BMO is mediathecaris of vervult een daaraan verwante functie op een school in het voortgezet of middelbaar (beroeps) onderwijs. Dit wil overigens niet zeggen dat de functie een vanzelfsprekendheid is. Ze kent geen wettelijke verankering, en een school heeft de vrije keus om een mediatheek of open leercentrum (OLC) te hebben. Bizar eigenlijk in een tijd waarin steeds

duidelijker wordt hoe groot de betekenis van lezen is. De bibliotheekcollectie van de schoolmediatheek is specifiek gericht op het bevorderen van de leesvaardigheid van haar leerlingen, en ook de digitale vaardigheden worden er op een hoger niveau gebracht. Het is niet voor niets dat deze twee leergebieden een prominente plek krijgen in het nieuwe curriculum: wat leerlingen moeten 'kennen en kunnen'. Bij alle vakken spelen ze een cruciale rol, wat een goede onderlinge samenwerking vereist. Als zodanig vervult de mediatheek een centrale rol binnen de school en is de mediathecaris met zijn of haar kennis op het gebied van lees- en digitale vaardigheden in contact met leerlingen en docenten een 'spin in het web'. Het bestaansrecht van de mediathecaris lijkt daarmee aangetoond, maar dat is zoals gezegd nog geen garantie voor een goede rechtspositie. Werk aan de winkel dus voor het BMO-bestuur. Echter, voor een derde termijn van drie jaar is een statutenwijziging nodig waarover leden kunnen stemmen. Op 10 september weten we of het huidige bestuur kan doorgaan.

Tineke van Ommeren, voorzitter demissionair bestuur Beroepsvereniging Mediathecarissen Onderwijs (BMO) en mediathecaris/onderwijsinstructeur De Noordgouw, Heerde

Advies AP over wijziging Archiefwet

De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) geeft in zijn advies aan dat het conceptwetsvoorstel Archiefwet nog onvoldoende rekening houdt met de AVG. KVAN/BRAIN begrijpt de kritiek van de AP, maar pleit voor een aanpak die werkbaar is in de praktijk van archief- en informatiebeheer.

KVAN/BRAIN en de AP zijn het met elkaar eens dat er een eenduidig regime moet gelden, waarin wordt voldaan aan zowel de Archiefwet als de AVG. Om dat in praktijk te brengen zullen beide vakgebieden – archivering en privacy – met elkaar moeten samenwerken. Op kvan-brain.nl en op kia.pleio.nl staan voorbeelden van gemeenten waar dit al goed werkt. Overigens is dit een van de redenen waarom KVAN/BRAIN pleit voor een informatiewet waarin wetgeving werkelijk op een lijn kan worden gebracht.

De AP vraagt om minimale gegevensverwerking, voorafgaand aan overbrenging. Dat is een goed uitgangspunt dat nu al vaak onderdeel is van 'archiving by design' en 'privacy by design'. De kern van de door KVAN/BRAIN gepubliceerde handreiking *Weten of vergeten?* is een innige samenwerking tussen archivariissen/gegevensbeheerders en FG's/privacyjuristen.

PLEIDOOI VOOR INTERPRETATIE- EN BESLISRUIMTE

Volgens KVAN/BRAIN is het ondoenlijk om alles in (nadere) regelgeving uitputtend vast te leggen. Immers, de techniek schrijdt razendsnel voort en daarnaast moet er een zekere interpretatie- en beslissruimte overblijven bij de uitvoering. De AP zelf geeft ook aan dat niet alles op stel en sprong hoeft en dat een en ander zich nog in de praktijk moet uitkristalliseren. Het is nu aan OCW en de archief- en informatiebeheerders om zowel het belang van authenticiteit en openbaarheid als dat van de (privacy)rechten van burgers stevig overeind te houden. Kijk naar het drama bij de Belastingdienst: wat zou er gebeurd zijn als de persoonsgegevens waren verwijderd en mensen niet meer gecompenseerd zouden kunnen worden?

Meer weten? Download de handreiking *'Weten of vergeten?'* kosteloos op kvanbrain.nl (onder 'Publicaties').

‘Bewaar ook apps en videovergaderingen in het archief’

Een mondiale pandemie die Nederland weken heeft platgelegd: we leven in een bijzondere tijd. Overal ter wereld hebben overheden opgeroepen om deze periode vast te leggen.

In Nederland introduceerde het Nationaal Archief de zogeheten ‘coronahotspots’, waarin relevante informatie over het virus bewaard moet worden. Een mooi initiatief dat precies de vinger op de zere plek legt. Want elke archivaris bij een overheidsinstelling weet dat de bestuurs- en besluitvormingsprocessen de afgelopen twintig jaar onvoldoende zijn vastgelegd. Daardoor wordt het vrijwel onmogelijk om in de nabije toekomst informatie terug te vinden en een correcte reconstructie te maken van het handelen van ambtenaren.

DIGITAAL ARCHIEF VAN EXISTENTIEEL BELANG

Waar vroeger alle besluiten terug te vinden waren in formele documenten geldt dit allang niet meer. Tegenwoordig ligt informatie besloten in verschillende

‘Alleen als ambtenaren modernere systemen krijgen om mee te werken en een digitaal bewustzijn ontwikkelen, zal overheidsinformatie niet bij voorbaat verloren zijn’

technologische middelen. Denk aan mail, app en videovergaderdiensten. Daardoor is de informatie uitgesmeerd over meerdere formele en informele kanalen. Hier komt bij dat overheden werken met verouderde en versnipperde systemen, waardoor men al snel het zicht op de inhoud volledig kwijtraakt. Opmerkelijk genoeg is het concept voor een nieuwe Archiefwet wederom opgesteld door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en niet door het ministerie van Binnenlandse Zaken. Daardoor ligt de nadruk sterk op het behoud van cultureel erfgoed en wordt er te weinig rekening gehouden met het feit dat digitale archieven van existentieel belang zijn voor de bedrijfsvoering van de overheid in de nabije toekomst.

ANDERE SPELREGELS, ANDER GEDRAG

Het is veelzeggend dat privacy en beveiliging van gegevens binnen organisaties wél de hoogste prioriteit krijgen, maar het bewaren van informatie over zakelijke processen niet. Analoog aan het regime van privacywet AVG in aanvulling op het reguliere toezicht zoals dat in de Archiefwet is geregeld, zou het aanstellen van een ‘functionaris informatiebeheer’ binnen overheidsinstanties een stap kunnen zijn om het digitaal bewustzijn van ambtenaren te vergroten. Het is duidelijk dat onze netwerk- en informatiesamenleving vraagt om andere spelregels en ander gedrag. Technologisch gezien kan er al een heleboel, denk aan het opslaan van mails en apps. Maar alleen als ambtenaren modernere systemen krijgen om mee te werken en een digitaal bewustzijn ontwikkelen, zal overheidsinformatie niet bij voorbaat verloren zijn. Strengere regelgeving en een functionaris informatiebeheer vormen een mooie stok achter de deur om dit bewustzijn versneld tot stand te brengen.

Eric Kokke, bestuurslid KNVI. De volledige versie van dit opinieartikel verscheen eerder in dagblad Trouw.

Smart Humanity 2020 gaat door als tv-format

Het event Smart Humanity heeft een nieuw format. Op dinsdag 3 november is er een speciale KNVI tv-programmering, geheel in het teken van Smart Humanity. Het event zou op die datum oorspronkelijk plaatsvinden in de OBA, maar werd vanwege corona afgelast.

De televisieprogramma's zijn nu in de maak, zo meldt de KNVI. 'Denk aan programma's als *Koffietijd*, *Dragons Den*, spelshows, documentaires en verschillende talkshows, die informeren, inspireren en verrassen. Gericht op informatie- en communicatieprofessionals

en over onderwerpen uit ons werkveld.' Meer informatie volgt binnenkort via de kanalen van KNVI en ook vakblad IP. Zie ook <http://bit.ly/smart-humanity-2020>. Voor sponsormogelijkheden: Miranda Schouten, info@mosevents.nl, 033 247 34 07.

TEKST LINKEN OP EEN WEBPAGINA

Leen Liefsoens

Redacteur van IP
en senior informatiespecialist
bij de bibliotheek van
De Haagse Hogeschool

SCROLL TO TEXT FRAGMENT

Het was al mogelijk om te deeplinken, te linken naar een bepaalde plek in een webpagina. Maar daarvoor moest de webpagina zelf goed zijn ingericht met zogenaamde ankers. De link [https://nl.wikipedia.org/wiki/Kat_\(dier\)#Gedrag](https://nl.wikipedia.org/wiki/Kat_(dier)#Gedrag) brengt je bijvoorbeeld meteen naar het onderdeel 'Gedrag' op de Wikipedia-pagina over de kat. Dit is mogelijk omdat de makers van de pagina van de titel 'Gedrag' een anker hebben gemaakt. Maar wil je als gebruiker linken naar het specifieke gedeelte over het zwemgedrag binnen het onderdeel 'Gedrag', dan lukte dat niet. Tot nu. Al in februari 2019 kwam de aankondiging van de 'Scroll to text fragment'-optie binnen Chrome die dit type deeplinken mogelijk maakt. Maar pas sinds juni 2020 is de optie beschikbaar in de officiële versie van Chrome.

#::~TEXT=

Naar specifieke tekst linken is mogelijk door deze tekst op te nemen in de URL. Hierbij moet je een bepaalde URL-opbouw hanteren. Je begint met de URL van de webpagina. In ons voorbeeld over het zwemgedrag van de kat is dat [https://nl.wikipedia.org/wiki/Kat_\(dier\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Kat_(dier)). Daarna komt de toevoeging `#::~text=`. En dan volgt de specifieke tekst waarnaar je wilt linken. In ons voorbeeld wordt de URL dan: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Kat_\(dier\)#::~text=Katten%20houden%20meestal%20niet%20van%20water,%20maar%20kunnen%20wel%20goed%20zwemen](https://nl.wikipedia.org/wiki/Kat_(dier)#::~text=Katten%20houden%20meestal%20niet%20van%20water,%20maar%20kunnen%20wel%20goed%20zwemen). Wanneer je deze URL in de adresbalk

Wil je iets delen of citeren van het internet, dan is het vanaf nu mogelijk om rechtstreeks naar specifieke tekst te linken op een webpagina.

plakt en op enter drukt, zal de browser aandacht besteden aan de tekst aan het einde van de URL. De browser zal automatisch naar de betreffende plek op de pagina scrollen en de tekst in kwestie markeren.

EXTENSIE EN ADD-ON

De opbouw van de URL is vrij complex (de volledige syntax is te vinden via <https://mgearon.com/html/text-fragments/>, handig wanneer je naar een volledige alinea wilt linken). Naast de `#::~text=`-toevoeging moet je in de URL in de tekst waarnaar je wilt linken handmatig een spatie vervangen door `%20`. Daarom biedt Google de Chrome-extensie 'Link to text fragment' aan. Je hoeft dan alleen de tekst te selecteren, te klikken op je rechtermuisknop en te kiezen voor 'Copy link to selected text' en de extensie creëert de link voor je. De link werkt automatisch in alle op Chromium gebaseerde browsers ouder dan versie 80: Chrome, Edge en Opera. Helaas dus (nog) niet in Firefox en Safari.

Wel is er een Firefox add-on beschikbaar, genaamd 'Auto find text fragment', die het gedrag van Google Chrome's 'Scroll to text fragment' nabootst. Dat wil zeggen dat wanneer deze add-on is geïnstalleerd, de URL waarbij er wordt gelinkt naar een specifieke tekst wel zal werken in Firefox. Ook biedt de add-on de mogelijkheid tot het creëren van zo'n link, net als de eerdergenoemde Chrome-extensie. Alleen moet je hier op de add-on-knop klikken in plaats van op de rechtermuisknop.

BETERE BRONVERMELDING

Alhoewel er enkele discussies zijn geweest over privacy (te lezen via <https://github.com/WICG/scroll-to-text-fragment/issues/76>) is linken naar specifieke tekst op een webpagina een waardevolle optie. Ideaal als je anderen wilt wijzen op een bepaalde passage in grotere lappen tekst, maar tevens een bijzonder handige functie om beter aan bronvermelding te doen. <

Information designer bij de NOVI Hogeschool. Heeft samen met Thijs Bos het Instagram-kanaal UBASM waar ze illustraties op delen die ze in hun vrije tijd maken: <https://www.instagram.com/undercoverbananaandspacemonkey/>

MUZIEK

Muziek speelt een belangrijke rol in mijn leven. Ik vind het dan ook lastig een specifieke artiest te noemen, maar als ik er toch een moet kiezen moet dat Burial zijn. Met zijn unieke stijl en melancholische soundscapes neemt hij je mee naar de meest duistere plekken van zijn geest.

FILM

Ik ben heel erg gecharmeerd van het werk van Andrei Tarkovsky en dan vooral de film *Stalker* uit 1979. Tarkovsky heeft de gave om een aangrijpend verhaal puur door middel van sfeer en beeld neer te zetten. Bij hem zegt een beeld meer dan duizend woorden.

MAGAZINE

Er is een magazine waarvan er elk jaar maar vier uitgaves zijn die ik altijd met ontzettend veel plezier lees. Het gaat om het Amerikaanse blad *Cabinet* dat vooral over cultuur en kunst schrijft. Vaak spaar ik er een paar op om ze vervolgens achter elkaar, veelal op vakantie, door te lezen.

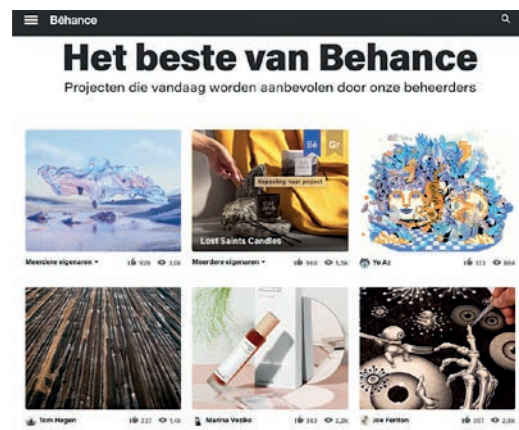
GAME

Ik kan genoeg games noemen die ik met veel plezier heb gespeeld. Maar er is een game waarbij ik zo'n unieke ervaring heb gehad en dat is *Death Stranding*. In de game ben je een koerier die door een landschap trekt dat veel weg heeft van IJsland. Je brengt pakketjes rond terwijl er zich op de achtergrond een groots en meeslepend verhaal voltrekt.

MUSTREAD

Als we dan ook nog iets van 'vak'literatuur moeten noemen kan het boek *The Information* van James Gleick niet ontbreken. Het neemt je mee op een historische reis door de tijd van het ontstaan van informatie. Een mustread voor iedere informatie-professional.

WEBSITE

Er gaat geen dag voorbij of ik zit uren te struinen door de duizenden pagina's aan illustraties, foto's en graphic design op *Behance.net*.

Ik vind het altijd leuk om op de hoogte te blijven van wat andere designers/illustratoren allemaal maken om dit vervolgens als inspiratie te gebruiken in mijn eigen werk.

faculty

Cursusagenda VHIC Faculty Najaar 2020

Leergangen

Leergang Strategisch Informatie- en Recordmanager Start 6 oktober 2020 (17dagen) Utrecht	€ 4.650
Leergang Adviseur Recordmanagement (versnelde vorm) Start 30 oktober 2020 (14 dagen) Utrecht	€ 4.450
Leergang Informatiebeheerder Start 3 november 2020 (13 dagen) Utrecht	€ 4.150

Cursussen

Kwaliteitszorg en risicomanagement 23 en 30 september 2020 (2 dagen) Utrecht	€ 895
Office 365 voor digitaal samenwerken en informatiebeheer 2 en 9 oktober 2020 (2 dagen) Utrecht	€ 1095
Postbehandeling in eigentijds perspectief 5 oktober 2020 (1dag) Utrecht	€ 495
Toepassing nieuwe gemeentelijke selectielijst 9 oktober 2020 (1 dag) Utrecht	€ 495
Toepassing van archiefselectie 4, 18 november en 2 december 2020 (3 dagen) Utrecht	€ 1.195
Privacy en bescherming van (persoons)gegevens 6 november 2020 (1 dag) Utrecht	€ 495
Praktijkdagen informatiewet- en regelgeving 9, 23 november en 7 december 2020 (3 dagen) Utrecht	€ 1.195
DIV in verandering 10 november 2020 Utrecht	€ 495
Basiscursus Informatie- en archiefbeheer 30 november en 7 december 2020 (2 dagen) Utrecht	€ 895

Waar u ook staat in uw carrière en wat uw ambities ook zijn. VHIC Faculty biedt de juiste leergang of cursus voor de informatieprofessional. Ontdek de vele mogelijkheden die wij u, als bron van kennis, kunnen bieden. Van vakopleidingen op verschillende niveaus, tot korte open cursussen en maatwerk opleidingen.

Ons opleidingsaanbod verandert voortdurend. Op welke ontwikkelingen u zich ook wilt voorbereiden, en welke kennis u ook tekort komt, wij zijn uw bron van vernieuwing!

Opleiding op maat?

Bent u op zoek naar een incompany-training of wilt u een cursus op maat? Informeer dan naar de mogelijkheden voor een opleidingsprogramma afgestemd op uw wensen en behoeften.

Bekijk het volledige
opleidingsaanbod op
vhic.nl/opleidingen